

گزارش اقتصاد ایران

سال ۱۳۹۷

واحد مطالعات اقتصادی

مهديه زمردی

فهرست

۳	پیشگفتار
۴	بخش واقعی
۸	بخش نفت
۱۰	بخش کشاورزی
۱۰	بخش صنعت
۱۰	خدمات
۱۱	تحولات مسکن شهر تهران
۱۳	اشتغال
۱۷	تورم
۲۱	بخش پولی
۲۳	پایه پولی
۲۴	بدهی بانک ها به بانک مرکزی
۲۶	سیستم بانکی
۲۸	مطالبات غیرجاری
۲۹	وضع مالی دولت
۳۰	درآمدها
۳۱	درآمد نفت و گاز
۳۲	مالیاتها
۳۲	مالیاتهای مستقیم
۳۳	مالیاتهای غیرمستقیم
۳۴	هزینه ها
۳۵	کسری بودجه
۳۶	بخش خارجی
۳۶	صادرات
۳۶	واردات
۳۶	تراز بازرگانی

۳۷ شرکای تجاری

۳۸ تراز پرداخت ها

پیشگفتار

به شهادت آمار، سال ۱۳۹۷ قطعاً از دشوارترین سال های کشور از منظر اقتصادی در دو دهه اخیر بوده است. البته شاید بتوان گفت آثار واقعی آن در واقع در سال ۹۸ و پس از پایان یافتن مهلت معافیت موقت برخی از کشورها در تحریم ایران، بر اقتصاد کشور نمایان می گردد. اما با توجه به تجربه قبلی دوران تحریم می توان گفت رکود و تورم توامان با هم از چالش های اصلی اقتصاد ایران در سال ۹۷ بود که گریبانگیر فعالان اقتصادی گردید. لذا بنگاه های اقتصادی به عنوان گردانندگان اصلی چرخ اقتصاد کشور از یک سو با افزایش هزینه های تولید به دلیل افزایش نرخ ارز و تورم، و از سوی دیگر با کاهش قدرت خرید مردم و کاهش تقاضای محصولات خود مواجه بودند. در حقیقت بنگاه ها در سال ۹۷ با دو عامل بیرونی و خارج از کنترل خود روبرو بوده و برای حفظ بقا می بایست هرچه سریعتر خود را با شرایط موجود تطبیق می دادند. در این میان بانکها به عنوان شریان اصلی حیات اقتصاد ایران نیز با چالشهایی نظیر حجم بالای مطالبات معوق، روند رو به رشد تسهیلات تکلیفی، پایین بودن نسبت کفایت سرمایه، داراییهای سمی و ... مواجه بودند که به این دلایل نتوانستند نقش ضربه گیر تکانه های تحریم بر پیکر اقتصاد ایران را به خوبی ایفا کنند.

آنچه پس از اعمال تحریم های بین المللی علیه ایران در سال ۹۷ اتفاق افتاد، سیاست های بعضاً شتابزده و متغیر در زمینه سیاست های ارزی و پولی بوده است که اغلب به بی ثباتی های بوجود آمده دامن زد. سیاست هایی همچون تخصیص ارز ۴۲۰۰ تومانی به کالاهای اساسی که به دلیل ضعف نظارت بر فرآیند واردات آنها، نه تنها باعث کاهش فشار بر اقشار ضعیف مردم نگردید بلکه بررسی های بیشتر نشان داد این گروه کالاها همپای سایر کالاها و خدمات رشد قیمتی قابل توجهی را تجربه کردند. این گونه سیاست ها و وجود نرخ های چندگانه در بازار با سر درگم کردن آحاد اقتصادی بخصوص صادرکنندگان و واردکنندگان، باعث گردید صادرات و واردات کشور در سال ۹۷ با کاهش قابل ملاحظه ای مواجه گردد که

متأسفانه بخش عمده ای از این کاهش واردات بدلیل کاهش واردات مواد اولیه و کالاهای سرمایه ای بوده است که خود تولید بخش صنعت را مورد آسیب قرار داد.

از منظر سیاست پولی نیز سیاست کاهش نرخ سود که به عنوان یک سیاست انبساطی در جهت ایجاد رونق اتخاذ گردید موجب شد سیل نقدینگی انباشته طی سالیان قبل که در سپرده های مدت دار بانک ها محبوس شده بود به سمت بازارهای موازی دارایی همچون بازار ارز، طلا، مسکن، بورس و حتی خودرو سرازیر گردد؛ اتفاقی که منجر به التهابات قیمتی در بازارهای مذکور و دامن زدن به نوسانات ارز در برهه ای از سال ۹۷ گردید. گرچه مقام ناظر پولی با اعمال محدودیت هایی در نقل و انتقال پول به ویژه در بازار آزاد ارز از دامنه نوسانات کاست اما بازارهای دیگری مانند مسکن و خودرو رشدهای نجومی را طی سال ۹۷ تجربه نمودند.

در ادامه گزارش به بررسی آخرین آمار منتشر شده تا زمان نگارش گزارش (اردیبهشت ماه ۱۳۹۸) در خصوص بخش های واقعی، تورم، پول و بانک، وضعیت مالی دولت و بخش خارجی و تراز پرداخت ها می پردازیم. در اینجا ذکر این نکته ضروری است که از آبان ماه ۱۳۹۷ بانک مرکزی آمار تورم و رشد اقتصادی را به روزرسانی نکرده است، این امر در پی هماهنگی های انجام شده بین مرکز آمار ایران و بانک مرکزی صورت گرفت. دلیل آن نیز پرهیز از موازی کاری و کاهش هزینه های جمع آوری داده و نمونه گیری همزمان این دو نهاد و اختلافات آماری بوجود آمده بوده است.

بخش واقعی

بر اساس محاسبات مقدماتی و اولیه مرکز آمار بر مبنای سال پایه ۱۳۹۰، نرخ رشد اقتصادی در نه ماهه سال ۱۳۹۷، منفی ۳.۸ درصد بوده است. این رشد بدون احتساب بخش نفت در این مدت منفی ۱.۹ درصد بوده است. همانطور که پیش از این نیز اشاره شد، بانک مرکزی اقدام به بروزرسانی آمار خود ننمود. از این رو امکان مقایسه میزان رشد اقتصادی دو نهاد ممکن نیست با این حال بر اساس اعلام مرکز آمار ایران تقریباً از فصل دوم سال ۱۳۹۷ اقتصاد ایران وارد فاز رکودی شده است و همانطور که جدول نشان می دهد در فصل تابستان عملاً تنها بخش خدمات اندکی بهتر شده است و دو بخش دیگر رشد منفی را تجربه نموده اند. پیش بینی می شود که روند منفی اقتصاد ایران در دو فصل آتی نیز ادامه یابد. نکته مهمتر آنست

که بررسی کمی دقیقتر جدول ذیل روشن خواهد نمود عملا در سال ۱۳۹۷ ما با شرایط بدتری حتی نسبت به دوره قبلی تحریم روبرو هستیم چراکه در سال ۹۱ گرچه رشد با نفت به حدود منفی ۶.۲ درصد رسید اما رشد بدون نفت کماکان مثبت بود و توانست ۱.۱ درصد افزایش یابد این درحالیست که بر اساس آخرین آمار رسمی رشد بدون نفت در نه ماهه نخست ۹۷ منفی ۱.۹ درصد بوده است.

جدول شماره ۱: رشد محصول ناخالص داخلی بر اساس آمارهای بانک مرکزی و مرکز آمار

بانک مرکزی ، سال پایه ۱۳۹۰ (رشد تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه)		مرکز آمار ایران ، سال پایه ۱۳۹۰ (رشد تولید ناخالص داخلی به قیمت بازار)		سال / فصل
رشد محصول ناخالص داخلی (بدون نفت)	رشد محصول ناخالص داخلی	رشد محصول ناخالص داخلی (بدون نفت)	رشد محصول ناخالص داخلی	
۰.۴	-۷.۷	۱.۱	-۶.۲	۱۳۹۱
۰.۵	-۰.۳	۰.۰	-۰.۶	۱۳۹۲
۳	۳.۲	۳.۲	۲.۶	۱۳۹۳
-۳.۱	-۱.۶	۰.۸	۰.۵	۱۳۹۴
۳.۳	۱۲.۵	۷.۱	۱۲.۲	۱۳۹۵
۴.۶	۳.۷	۴.۳	۳.۷	۱۳۹۶
-	-	-۱.۹	-۳.۸	نه ماهه ۱۳۹۷
-	-	۲.۲	۱.۹	۱۳۹۷_۱
-	-	-۱.۶	-۱.۱	۱۳۹۷_۲
-	-	-۶.۰	-۱۱.۹	۱۳۹۷_۳

جدول فوق نشان می دهد که طی سال های اخیر، رشد اقتصادی بدون نفت از ثبات بیشتری نسبت به رشد اقتصادی با نفت برخوردار بوده است و نکته قابل توجه اینکه در طی سال های اخیر به جز سال ۱۳۹۵ که سال گشایش های حاصل از برجام بوده است، همواره رشد اقتصادی بدون نفت بیشتر از رشد با نفت بوده است. این ارقام به خوبی ضرورت کاهش وابستگی اقتصاد ایران به نفت را نشان می دهند زیرا که همانگونه که مشاهده می شود مهمترین عامل نوسانات رشد اقتصادی، رشد بخش نفت بوده است.

جدول زیر رشد محصول ناخالص داخلی و ارزش افزوده رشته فعالیت های اقتصادی را تحت عنوان سه گروه کشاورزی، صنعت و خدمات نشان می دهد. نتایج مذکور حاکی از آن است که در نه ماهه سال ۱۳۹۷ رشته فعالیت های گروه کشاورزی ۲،۱-، گروه صنعت ۷،۹- و گروه خدمات ۰،۶ درصد نسبت به دوره ی مشابه سال قبل، رشد داشته است. لازم به ذکر است که گروه کشاورزی شامل زیر بخش های زراعت و باغداری، دامداری، جنگل داری و ماهیگیری، گروه صنعت شامل زیر بخش های استخراج نفت خام و گاز طبیعی، استخراج سایر معادن، صنعت، تأمین آب، برق و گاز طبیعی و ساختمان می باشد، و گروه خدمات شامل زیر بخش های عمده و خرده فروشی، فعالیت های خدماتی مربوط به تأمین جا و غذا، حمل و نقل، انبارداری، پست، اطلاعات و ارتباطات، فعالیت های مالی و بیمه، مستغلات، کرایه و خدمات کسب و کار و دامپزشکی، اداره امور عمومی و خدمات شهری، آموزش، فعالیت های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی و سایر خدمات عمومی، اجتماعی، شخصی و خانگی است.

جدول شماره ۲: رشد اقتصادی بخش های مختلف اقتصادی

سال / فصل	گروه کشاورزی	گروه صنعت	گروه خدمات	محصول ناخالص داخلی (به قیمت بازار)	محصول ناخالص داخلی (بدون نفت)*
۱۳۹۱	-۰،۷	-۱۴،۳	۱،۶	-۶،۲	۱،۱
۱۳۹۲	۳،۳	-۳،۷	۲،۶	-۰،۶	۰،۰
۱۳۹۳	۵،۹	۴،۸	۰،۷	۲،۶	۳،۲
۱۳۹۴	۳،۲	-۲،۱	۱،۶	۰،۵	۰،۸
۱۳۹۵	۳،۳	۲۱،۰	۵،۴	۱۲،۲	۷،۱
۱۳۹۶	۱،۰	۲،۰	۶،۸	۳،۹	۴،۶
نه ماهه ۱۳۹۷	-۲،۱	-۷،۹	۰،۶	-۳،۸	-۱،۹

*اختلاف با حساب های ملی سالانه ناشی از محاسبات فصلی پالایشگاه ها می باشد.

بر اساس برآوردهای مرکز آمار ایران، تولید ناخالص داخلی کشور به قیمت پایه و به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۰ از ۵۶۲۷.۲ تریلیون ریال در نه ماهه سال ۱۳۹۶ به ۵۴۱۳.۴ تریلیون ریال در نه ماهه سال ۱۳۹۷ کاهش یافته و گویای نرخ رشد منفی ۳.۸ درصدی طی دوره زمانی مذکور می‌باشد.

همانطور که ملاحظه می‌شود در نه ماهه سال ۱۳۹۷ تنها رشد گروه خدمات اندکی مثبت می‌باشد و بخش استخراج نفت و گاز طبیعی با رشد منفی ۱۰.۵ درصدی بیشترین کاهش ارزش افزوده را در بین تمامی زیرگروه‌ها در دوره مورد بررسی تجربه کرده است. پس از آن زیر گروه معدن با منفی ۹.۸ درصد و زیر گروه تامین آب، برق و گاز طبیعی با کاهش منفی ۹ درصدی شرایط نامناسبی را تجربه نموده‌اند. حتی زیر گروه ساختمان که در سال ۱۳۹۶ و پس از مدت‌ها از فاز رکودی خارج شده بود، در نه ماهه ۱۳۹۷ با رشد منفی ۴.۴ مواجه گردید، تا تمام زیرگروه‌های اصلی گروه صنعت با کاهش ارزش افزوده در نه ماهه نخست سال ۱۳۹۷ مواجه شده باشند.

جدول شماره ۳: عملکرد بخش‌های مختلف اقتصادی در نه ماهه سال ۱۳۹۷

شرح	نه ماهه ۱۳۹۷	۱۳۹۷_۱	۱۳۹۷_۲	۱۳۹۷_۳
گروه کشاورزی	ارزش افزوده (میلیارد ریال)	۸۹,۱۹۰	۱۳۶,۷۰۸	۱۳۷,۵۵۵
	تغییرات (درصد)	-۰.۴	-۳.۴	-۱.۸
کشاورزی	ارزش افزوده (میلیارد ریال)	۸۵,۸۲۴	۱۳۴,۱۶۵	۱۳۰,۱۰۹
	تغییرات (درصد)	-۱.۰	-۳.۸	-۲.۵
ماهیگیری	ارزش افزوده (میلیارد ریال)	۳,۳۶۷	۲,۵۴۲	۷,۴۴۶
	تغییرات (درصد)	۱۶.۴	۲۱.۴	۱۴.۳
گروه صنعت	ارزش افزوده (میلیارد ریال)	۸۳۲,۰۱۷	۸۳۷,۰۲۳	۶۵۵,۰۱۰
	تغییرات (درصد)	۰.۴	-۲.۸	-۲۱.۴
معدن	ارزش افزوده (میلیارد ریال)	۴۴۱,۴۰۴	۴۴۶,۷۷۹	۲۹۴,۶۷۵
	تغییرات (درصد)	۱.۰	۰.۸	-۳۱.۷
استخراج نفت و گاز طبیعی	ارزش افزوده (میلیارد ریال)	۴۱۷,۰۵۵	۴۲۲,۲۴۸	۲۷۰,۶۰۴
	تغییرات (درصد)	۱.۰	۰.۶	-۳۳.۵
سایر معادن	ارزش افزوده (میلیارد ریال)	۲۴,۳۵۰	۲۴,۵۳۱	۲۴,۰۷۱

-۱.۳	۳.۳	۲.۵	۱.۵	تغییرات (درصد)	
۲۰۹,۴۲۷	۲۲۰,۰۶۸	۲۱۹,۹۹۴	۶۴۹,۴۸۹	ارزش افزوده (میلیارد ریال)	صنعت
-۸.۹	-۳.۰	-۱.۱	-۴.۴	تغییرات (درصد)	
۱۰۷,۸۵۰	۱۱۳,۷۶۲	۱۲۰,۰۳۲	۳۴۱,۶۴۴	ارزش افزوده (میلیارد ریال)	تأمین آب، برق و گاز طبیعی
-۱۵.۶	-۱۲.۳	۱.۷	-۹.۰	تغییرات (درصد)	
۴۳,۰۵۷	۵۶,۴۱۴	۵۰,۵۸۷	۱۵۰,۰۵۷	ارزش افزوده (میلیارد ریال)	ساختمان
-۳.۴	-۸.۰	-۱.۰	-۴.۴	تغییرات (درصد)	
۸۹۳,۷۵۹	۹۳۴,۱۰۹	۹۱۱,۴۰۵	۲,۷۳۹,۲۷۳	ارزش افزوده (میلیارد ریال)	گروه خدمات
-۲.۵	۱.۱	۳.۳	۰.۶	تغییرات (درصد)	
۱,۶۷۶,۷۲۰	۱,۹۰۴,۸۴۳	۱,۸۳۱,۸۷۴	۵,۴۱۳,۴۳۷	ارزش افزوده (میلیارد ریال)	محصول ناخالص داخلی (به قیمت بازار)
-۱۱.۹	-۱.۱	۱.۹	-۳.۸	تغییرات (درصد)	
۱,۴۰۶,۱۱۶	۱,۴۸۲,۵۹۴	۱,۴۱۴,۸۲۰	۴,۳۰۳,۵۳۰	ارزش افزوده (میلیارد ریال)	محصول ناخالص داخلی (بدون نفت)*
-۶.۰	-۱.۶	۲.۲	-۱.۹	تغییرات (درصد)	

به منظور بررسی وضعیت اقتصاد ایران به بررسی عملکرد هر یک از بخش‌ها در نه ماهه سال ۱۳۹۷ می‌پردازیم؛

بخش نفت

همان گونه که در بخش قبلی گفته شد ارزش افزوده بخش نفت و گاز طبیعی با سهم حدود ۲۰ درصدی از کل ارزش افزوده اقتصاد ایران طی نه ماهه سال ۱۳۹۷، با کاهش ۱۰.۵ درصدی مواجه بود که این امر در ارتباط با عملی شدن فاز دوم تحریم‌ها و کاهش صادرات نفت ایران و به تبع آن کاهش تولید اتفاق افتاده است. در نیمه نخست سال ۱۳۹۷ اما به دلیل ظاهر نشدن آثار تحریم‌ها، بخش نفت رشدهای مثبت ولی اندک ۱ و ۰.۶ درصدی را در بهار و تابستان تجربه نمود، اما در پاییز با کاهش شدید ۳۳.۵ درصدی مواجه گردید، که سبب شد در مجموع این بخش افت منفی ۱۰.۵ درصدی را در دوره نه ماهه ۱۳۹۷ تجربه نماید که پایین‌ترین میزان رشد در بین تمام زیر بخش‌های مختلف اقتصادی می‌باشد.

جدول شماره ۴: میزان تولید و صادرات نفت خام در سالهای مختلف

سال	تولید روزانه (هزار بشکه)	صادرات روزانه (هزار بشکه در روز)	جمع صادرات سالانه (هزار بشکه در سال)	صادرات نفتی (میلیون دلار)	متوسط قیمت هر بشکه نفت صادراتی (دلار)
۱۳۸۷	۳۹۴۵	۲۳۰۹	۸۴۲۷۸۵	۸۶۶۱۹	۱۰۲۸
۱۳۸۸	۳۵۵۷	۲۰۲۴	۷۳۸۷۶۰	۶۹۹۵۷	۹۴٫۷
۱۳۸۹	۳۵۳۶	۲۰۰۲	۷۳۰۷۳۰	۹۰۱۹۱	۱۲۳٫۴
۱۳۹۰	۳۶۱۹	۲۱۰۷	۷۶۹۰۵۵	۱۱۸۲۳۲	۱۵۳٫۷
۱۳۹۱	۳۷۳۲	۱۹۰۰	۶۹۳۵۰۰	۶۸۰۸۳	۹۸٫۲
۱۳۹۲	۳۴۸۱	۱۶۸۵	۶۱۵۰۲۵	۶۴۵۴۰	۱۰۴٫۹
۱۳۹۳	۳۰۶۳	۱۴۳۵	۵۲۳۷۷۵	۵۵۴۰۶	۱۰۵٫۸
۱۳۹۴	۳۲۳۱	۱۵۷۴	۵۷۴۵۱۰	۳۳۵۶۹	۵۸٫۴
۱۳۹۵	۳۷۶۱	۲۲۲۴	۸۱۱۷۶۰	۵۵۷۵۲	۶۸٫۷
۱۳۹۶	۳۸۴۹	۲۳۲۴	۸۴۸۲۶۰	۶۵۸۱۸	۷۷٫۵
بهمن ۱۳۹۷	۲۷۰۰	۱۱۰۰	۴۰۱۵۰۰	۲۴۶۵۲	۶۱٫۴

* ارقام محاسباتی، تقریبی و با استناد به آمار غیر رسمی می باشد

آخرین آمار رسمی موجود از صادرات نفت ایران مربوط به فصل بهار سال ۱۳۹۷ می باشد که توسط بانک مرکزی منتشر شده است. آمار بهمن ماه سال ۱۳۹۷ بر اساس گزارش ماهانه اوپک و منابع ثانویه تخمین زده شده است. بر اساس جدول فوق مشخص می گردد تولید و صادرات نفت خام ایران در بهمن ماه سال ۱۳۹۷ طی ده سال اخیر در پایین ترین میزان خود قرار دهد و این در حالی است که معافیت شش ماهه خریدان عمده نفت ایران نیز در اردیبهشت ماه تمدید نگردید و بنابراین می توان انتظار کاهش صادرات بیش از پیش را در سال ۱۳۹۸ داشت. مقایسه ارقام جدول فوق نشان می دهد میزان صادرات نفت ایران نسبت به دوران قبل از تحریم به نصف میزان خود رسیده است.

بخش کشاورزی

ارزش افزوده گروه کشاورزی در نه ماهه سال ۱۳۹۷ به حدود ۳۶۳.۵ تریلیون ریال (به قیمت سال پایه ۱۳۹۰) رسید که نسبت به مدت مشابه سال قبل از آن، ۲.۱ درصد کاهش نشان می‌دهد. در حال حاضر ارزش افزوده این بخش حدود ۶.۷ درصد تولید ناخالص داخلی می‌باشد این بخش در سه فصل نخست سال ۱۳۹۷ رشد منفی داشته است با این حال به نظر می‌رسد با توجه به بارندگی های بی سابقه در ابتدای سال ۱۳۹۸ بتوان به رشد این بخش در سال ۹۸ امیدوار بود. البته اگر آسیب دیدگی های مزارع و باغ‌ها ناشی از این سیلاب‌ها تاثیر منفی بر تولیدات این بخش نگذاشته باشد.

بخش صنعت

در در نه ماهه سال ۱۳۹۷، بخش صنعت بیشترین کاهش ارزش افزوده را در بین بخش‌های اقتصاد کشور دارا بوده است، به علاوه آنکه بخش ساختمان که به عنوان یک زیر بخش از آن پس از مدتها و در سال ۱۳۹۶ با ثبت رشد مثبت، امیدها را برای رونق دوباره اقتصاد ایران و خروج از رکود زنده کرده بود، دوباره وارد فاز رکودی شد و رشد منفی ۴.۴ درصدی را در دوره مورد بررسی بر جای گذاشت.

بررسی زیر بخش های گروه صنعت در نه ماهه نخست سال ۱۳۹۷ نشان می‌دهد که تنها زیر بخش معدن در دو فصل ابتدایی سال رشد مثبت را تجربه کرده است و دو زیر بخش صنعت و ساختمان در هر سه فصل سال با کاهش ارزش افزوده مواجه بوده اند. علاوه بر مشکلات ارزی ناشی از تحریم که گریبانگیر تمامی زیربخش های اقتصادی در سال ۱۳۹۷ بوده است، همانطور که در بخش خارجی نیز متعاقبا توضیح داده خواهد شد، مشکل مواد اولیه و کالاهای واسطه ای و سرمایه‌ای از مشکلات عمده بخش صنعت در سال ۱۳۹۷ بوده است.

خدمات

بخش خدمات به عنوان بزرگترین بخش اقتصادی کشور با سهم ۵۰.۱ درصد از کل محصول ناخالص داخلی کشور رشد ۰.۶ درصدی را تجربه نمود که تنها بخش اقتصادی با رشد مثبت در نه ماهه نخست سال ۱۳۹۷ بوده است. اما به این نکته نیز باید توجه داشت که این بخش نیز در سه ماهه سوم با کاهش ارزش افزوده ۲.۵ درصدی مواجه شده است که علامت خوبی برای بزرگترین گروه فعالیت اقتصادی برای رشد اقتصادی کشور نمی‌باشد. در گذشته این بخش معمولا با داشتن سهم

عمده ارزش افزوده کشور به نوعی جور سایر بخش های اقتصادی را می کشید در حالی که در نه ماهه نخست سال ۹۷ به دلیل محدودیت های ناشی از تحریم بر مبادلات بین المللی تنها توانست رشدی معادل ۰.۶ درصد را رقم بزند.

تحولات مسکن شهر تهران

در اسفند ماه سال ۱۳۹۷، تعداد معاملات آپارتمان های مسکونی شهر تهران به ۱۲.۸ هزار واحد مسکونی رسید که نسبت به اسفند ماه سال گذشته افزایش اندک ۴ درصدی را تجربه کرد. این در حالی است که نسبت به تعداد ۹.۳ هزار واحد مسکونی معامله شده در بهمن ماه ۹۷ در حدود ۳۷.۱ درصد افزایش یافت. نکته قابل تامل افزایش تعداد معاملات در اسفند ماه نسبت به بهمن ماه سال گذشته است زیرا معمولاً روند سال های گذشته به این صورت بوده است که تعداد معاملات انجام شده در اسفند ماه نسبت به بهمن ماه همان سال افت می کند امسال نه تنها تعداد معاملات اسفندماه کاهش نیافته بلکه رشد قابل توجه ۳۷ درصدی یک ماهه را تجربه کرده است که نشان از عدم اطمینان افراد به آینده اقتصاد و به تبع آن انتظار افزایش بیشتر قیمت املاک در سال ۹۸ دارد به این ترتیب که می خواهند هر طور شده به حفظ ارزش دارایی های خود بپردازند و علی رغم رشد قابل ملاحظه ۱۱ درصدی ماهانه و ۹۲ درصدی سالانه قیمت هر متر مربع زیربنای مسکونی، باز هم شاهد رشد ۳۷ درصدی ماهانه و رشد ۴ درصدی سالانه تعداد معاملات واحدهای مسکونی در اسفند ماه ۹۷ هستیم. در اسفند ماه سال ۱۳۹۷، متوسط قیمت یک متر مربع زیربنای واحد مسکونی معامله شده از طریق بنگاه های معاملات ملکی شهر تهران ۱۱۰.۴ میلیون ریال بود که نسبت به ماه مشابه سال قبل ۹۱.۷ درصد و نسبت به ماه قبل ۱۰.۸ درصد افزایش نشان می دهد.

جدول شماره ۵: عملکرد معاملات انجام شده در شهر تهران

درصد تغییر		مقطع زمانی			
نسبت به ماه مشابه سال قبل	نسبت به ماه قبل	اسفند ۱۳۹۷	بهمن ۱۳۹۷	اسفند ۱۳۹۶	
۹۱.۷٪	۱۰.۸٪	۱۱۰۴۱۱	۹۹۶۷۲	۵۷۵۹۱	متوسط قیمت هر متر مربع (هزار ریال)
۴٪	۳۷.۱٪	۱۲۸۱۱	۹۳۴۳	۱۲۳۰۷	تعداد معاملات (واحد مسکونی)

تداوم افزایش قیمت مسکن از ابتدای سال تاکنون با توجه به شرایط متغیرهای کلان اقتصادی و وضعیت حاکم بر اقتصاد ایران، امر طبیعی است. توجه داشته باشیم از سال ۱۳۹۲ تا سال ۱۳۹۶ قیمت مسکن رشد چندانی نداشت و حتی نسبت به سطح عمومی قیمت‌ها هم با افزایش قیمت مواجه نشد. از طرفی به‌رغم رشد بالای نقدینگی، اثر آن در بازار مسکن نمایان نشده بود و نیروی آن در بخش مسکن انباشته شده بود، در نتیجه با جهش یکباره قیمت ارز این نیرو آزاد شد و فشار ناشی از آن باعث افزایش شدید قیمت مسکن شد. به همین جهت ما از ابتدای سال تاکنون شاهد تداوم رشد قیمت مسکن هستیم. اگرچه سرعت رشد قیمت مسکن در ماه‌های اخیر کندتر شده است.

از طرفی با توجه به اینکه ریسک خرید دارایی‌هایی چون طلا و ارز با توجه به سیاست‌های بانک مرکزی بیشتر شده است، در حال حاضر افراد ترجیح می‌دهند به دارایی نسبتاً امن‌تری چون مسکن روی بیاورند. بنابراین با توجه به وجود چنین ملاحظاتی تداوم روند افزایشی قیمت مسکن طبیعی است و به نظر می‌رسد همچنان در این مقطع روند افزایشی ادامه پیدا کند ولی سرعت رشد چندانی مانند ماه‌های ابتدای سال جاری نخواهد داشت. در حال حاضر تقاضای سفته‌بازی در بازار مسکن به شدت کاهش یافته است و این‌گونه نیست که هجوم سفته‌بازانه بتواند به قیمت مسکن فشار آورد. آنچه مشخص است تداوم افزایش قیمت مسکن ناشی از وضعیت تورمی موجود است. ذکر این نکته ضروری است که وقتی قیمت‌ها بیش از اندازه افزایش پیدا می‌کنند و جهش اصلی رخ می‌دهد پس از آن هر چقدر جلوتر می‌رویم، افزایش‌های بعدی کندتر می‌شود ولی این اتفاق به معنای ایجاد ثبات قیمتی نیست. البته اگر همچنان رشد نقدینگی با نرخ‌های بالا ادامه پیدا کند به‌طور حتم فشار روی قیمت‌ها همچون قیمت مسکن ادامه‌دار خواهد بود. در نتیجه در چنین شرایطی به توقفی در رشد قیمت مسکن نخواهیم رسید و نمی‌توان سقفی برای آن تعیین کرد.

در پایان می‌توان گفت که بخش مسکن از نظر ساخت‌وساز دچار رکود شده است و حتی می‌توان گفت رکود کامل در حوزه ساخت‌وساز حاکم شده است. علت آن نیز بیشتر به عدم اطمینان یا نااطمینانی اقتصادی برمی‌گردد. در سال‌های گذشته به‌طور معمول وقتی افزایش یا جهش قیمت مسکن رخ می‌داد، همزمان با آن یا به فاصله کمتری پروانه‌های ساختمانی رشد می‌کردند و حوزه ساخت‌وساز رونق می‌گرفت اما امسال چنین اتفاقی رخ نداد. درست است که در ابتدای سال شاهد رشد

پروانه‌های ساختمانی بودیم اما این روند پس از مدت کوتاهی متوقف شد. نااطمینانی باعث شده تا بسیاری از بازار ساخت‌وساز خارج شوند چون در این شرایط سازندگان نمی‌توانند پیش‌بینی درستی از آینده داشته باشند. این نگرانی وجود دارد که اگر پروژه ساختمانی را شروع کنند مشخص نیست، با توجه به افزایش شدید هزینه‌های ساختمانی، آیا می‌توانند آن پروژه را به پایان برسانند یا اینکه باید آن را نیمه‌کاره رها کنند؟ از طرفی اگرچه از ابتدای سال جاری قیمت مسکن بسیار رشد کرده اما همزمان با آن قیمت تمام‌شده ساختمان هم بسیار افزایش یافته است. وقتی قیمت تمام‌شده ساختمان تا این اندازه افزایش پیدا می‌کند که البته اکنون ارقام بالاتر است، بسیاری از سرمایه‌گذاران ترجیح می‌دهند یا از ساخت‌وساز دست بکشند یا وارد این بازار نشوند. طبیعی است که در چنین شرایطی روند ساخت‌وساز متوقف شود. همانطور که اشاره شد در شرایط نااطمینانی اقتصادی افراد خرید دارایی‌هایی را که قدرت نقدشوندگی بالایی دارند به خرید دارایی‌هایی که قدرت نقدشوندگی پایین‌تری دارند، ترجیح می‌دهند بنابراین افرادی که توانایی مالی دارند ترجیح می‌دهند در این شرایط به‌جای مسکن، دارایی که نقدشوندگی بالایی دارد خریداری کنند.

اشتغال

بر اساس گزارش مرکز آمار ایران، نرخ بیکاری در سال ۱۳۹۷ نسبت به سال قبل کاهش یافت و به طور متوسط از ۱۲.۱ درصد در سال ۱۳۹۶ به ۱۲ درصد در سال ۱۳۹۷ رسید. بدین ترتیب، نرخ بیکاری فصلی در سال ۱۳۹۷ از ۱۲.۱ درصد در بهار این سال به ۱۲.۲ درصد در تابستان رسید. در پاییز سال ۱۳۹۷ این نرخ به ۱۱.۷ کاهش یافت و در ادامه در زمستان به ۱۲.۱ درصد افزایش یافت که در مجموع نیز نرخ بیکاری به طور میانگین در عدد ۱۲ درصد قرار گرفت. البته باید توجه داشت طی چند سال اخیر، آمار بیکاری ارائه شده از طرف مرکز آمار ایران به کرات مورد تردید و ایراد کارشناسان قرار گرفته است زیرا ارقام رسمی اعلام شده به عنوان نرخ بیکاری، غالباً با دیگر نماگرهای اقتصادی، به خصوص رشد تولید ناخالص داخلی، هماهنگی ندارد. به عنوان مثال در سال ۱۳۹۱ نیز، علی‌رغم شرایط رکود تورمی و رشد اقتصادی منفی تکان دهنده (۵.۸- درصد)، نرخ بیکاری بر اساس گزارش مرکز آمار اندکی کاهش یافته بود؛ در حالی که تحت شرایط رکود تورمی و بنا به گزارش مراکز رسمی، بسیاری از بنگاه‌های اقتصادی دست به تعدیل نیرو زده و یا تعطیل شده بودند.

جدول شماره ۶: نرخ بیکاری جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر در دوره ۱۳۹۶-۱۳۸۴ (درصد)

سال	بهار	تابستان	پاییز	زمستان	متوسط بیکاری سالانه
۱۳۸۴	۱۱.۹	۱۰.۹	۱۰.۹	۱۲.۱	۱۱.۵
۱۳۸۵	۱۱.۱	۱۰.۲	۱۱.۲	۱۲.۱	۱۱.۳
۱۳۸۶	۱۱	۹.۹	۹.۸	۱۱.۹	۱۰.۵
۱۳۸۷	۹.۶	۱۰.۲	۹.۵	۱۲.۵	۱۰.۴
۱۳۸۸	۱۱.۱	۱۱.۳	۱۱.۲	۱۴.۱	۱۱.۹
۱۳۸۹	۱۳.۵	۱۳.۶	۱۲.۱	۱۴.۶	۱۳.۵
۱۳۹۰	۱۲.۳	۱۱.۱	۱۱.۸	۱۴.۱	۱۲.۳
۱۳۹۱	۱۲.۹	۱۲.۴	۱۱.۲	۱۲.۴	۱۲.۱
۱۳۹۲	۱۰.۶	۱۰.۴	۱۰.۳	۱۰.۵	۱۰.۴
۱۳۹۳	۱۰.۷	۹.۵	۱۰.۵	۱۱.۵	۱۰.۶
۱۳۹۴	۱۰.۸	۱۰.۹	۱۰.۷	۱۱.۸	۱۱
۱۳۹۵	۱۲.۲	۱۲.۷	۱۲.۳	۱۲.۳	۱۲.۴
۱۳۹۶	۱۲.۶	۱۱.۷	۱۱.۸	۱۲.۱	۱۲.۱
۱۳۹۷	۱۲.۱	۱۲.۲	۱۱.۷	۱۲.۱	۱۲

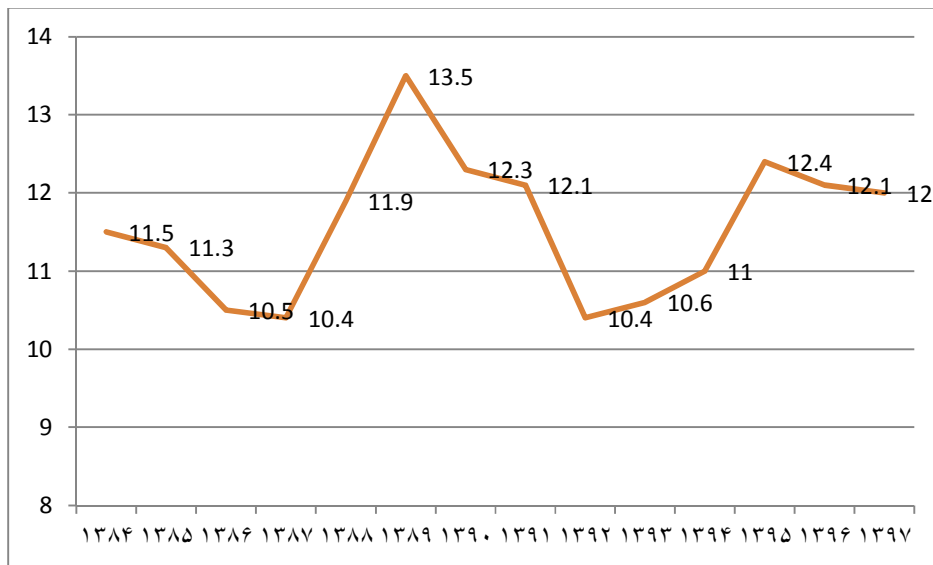
منبع: مرکز آمار ایران، نکته: روش نمونه‌گیری و تعاریف از سال ۱۳۸۴ به بعد تغییر نموده است.

مرکز آمار اعلام نموده است که گزارش‌های خود را بر اساس تعاریف سازمان بین‌المللی کار تهیه و تنظیم می‌نماید، اما در حال حاضر مواردی وجود دارد که از نظر اقتصادی فاقد توجیه به نظر می‌رسد، مانند تعریف شاغل بر اساس حداقل یک ساعت کار در هفته، و در نظر گرفتن جمعیت ۱۰ سال به بالا به عنوان جمعیت فعال. نکته حائز اهمیت در گزارش مرکز آمار، بررسی سهم اشتغال ناقص است که نشان می‌دهد که در سال ۱۳۹۷، حدود ۴۰.۸ درصد جمعیت شاغل، به دلایل اقتصادی (فصل غیرکاری، رکود کاری، پیدا نکردن کار با ساعت بیشتر و...) کم‌تر از ۴۴ ساعت در هفته کار کرده و آماده

برای انجام کار اضافی بوده‌اند. این در حالی است که تنها حدود ۵۵ درصد از شاغلین ۱۰ ساله و بیشتر، ۴۴ ساعت و بیش‌تر در هفته کار کرده‌اند، یعنی فقط اندکی بیش از نیمی از جمعیت شاغل دارای شغل تمام وقت بوده‌اند که خود جای تامل دارد.

نمودار شماره ۱: نرخ بیکاری سالانه کشور

نرخ بیکاری جوانان در سال ۹۷ نیز بهبود اندکی نشان می‌دهد. با این حال همچنان نرخ بیکاری جوانان تا دو و نیم برابر نرخ بیکاری کل است. این موضوع نشان می‌دهد که هنوز از نظر اشتغال در منطقه بحران‌زا قرار داریم. جدول شماره (۱۰) نرخ بیکاری جوانان در سه سال گذشته را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۷: نرخ بیکاری جوانان (درصد)

سال	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷
جوانان ۱۵-۲۴ ساله	۲۴	۲۵.۲	۲۶.۱	۲۹.۲	۲۸.۲	۲۷.۷
جوانان ۱۵-۲۹ ساله	۲۱.۲	۲۱.۹	۲۳.۳	۲۵.۹	۲۵.۱	۲۵.۱
نرخ بیکاری کل	۱۰.۴	۱۰.۶	۱۱	۱۲.۴	۱۲.۱	۱۲

منبع: مرکز آمار ایران

در جدول زیر سهم بخش‌های اقتصادی از اشتغال کشور طی سال‌های ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۷ نشان داده شده است. بر این اساس سهم بخش کشاورزی سال گذشته افزایش یافت و به ۱۷.۷ درصد رسیده است. سهم بخش صنعت که از سال ۱۳۹۲ نزول

کرده و از ۳۴.۳ درصد در آن سال به ۳۱.۹ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده بود، در سال ۱۳۹۶ اندکی بهبود یافت و به ۳۲.۳ درصد رسید، اما مجدداً در سال ۱۳۹۷ همانطور که در بخش رشد اقتصادی نیز توضیح داده شد به دلیل شرایط نامساعد حاکم بر آن با کاهش سهم از اشتغال روبرو شده و سهم آن به ۳۲ درصد کاهش یافت. بخش خدمات نیز روند رو به رشد خود را در سالهای گذشته حفظ نموده و حدوداً بیش از نیمی از مشاغل را به خود اختصاص داده است.

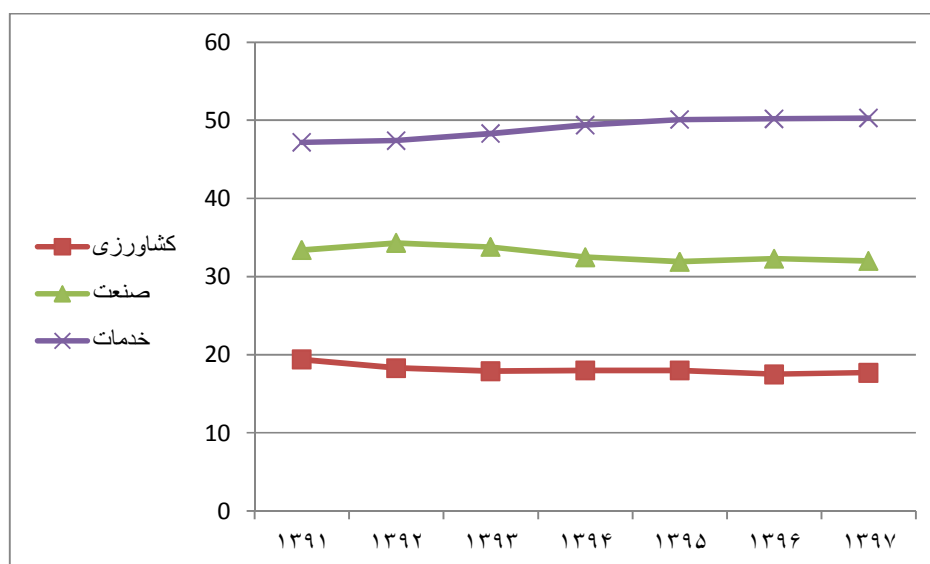
جدول شماره ۸: سهم بخش‌های اقتصادی از اشتغال (به درصد)

بخش اقتصادی / سال	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷
کشاورزی	۱۹.۴	۱۸.۳	۱۷.۹	۱۸	۱۸	۱۷.۵	۱۷.۷
صنعت	۳۳.۴	۳۴.۳	۳۳.۸	۳۲.۵	۳۱.۹	۳۲.۳	۳۲
خدمات	۴۷.۲	۴۷.۴	۴۸.۳	۴۹.۴	۵۰.۱	۵۰.۲	۵۰.۳

منبع: مرکز آمار ایران

نمودار زیر روند سهم بخش‌های مختلف اقتصادی از اشتغال طی هفت سال گذشته را نشان می‌دهد:

نمودار شماره ۹: روند سهم بخش‌های مختلف اقتصادی از اشتغال (به درصد)

تورم

بانک مرکزی انتشار آمار نرخ تورم را از آبان ماه متوقف کرده است. بر اساس اعلام رسمی مرکز آمار مبنی بر عدم امکان یکسان سازی آمار نرخ تورم و نرخ رشد اقتصادی دو نهاد بانک مرکزی و مرکز آمار به دلیل ماهیت اتکا به نمونه ای بودن آمارگیری ها و متفاوت بودن منابع اطلاعاتی و ... و به دلیل عدم تحمیل هزینه های گزاف به دلیل موازی کاری این دو مرجع از این پس متولی آمار رشد اقتصادی و تورم مرکز آمار می باشد، اما بانک مرکزی همچنان آمار پولی و بانکی، مالی و بودجه، تراز پرداخت ها و بازار سرمایه را منتشر می کند.

بر این اساس مطابق با آمار منتشر شده از سوی مرکز آمار ایران؛ در اسفند ماه ۱۳۹۷ عدد شاخص کل (۱۳۹۵=۱۰۰) به ۱۶۴۳٫۳ رسید که نسبت به ماه قبل ۳٫۹ درصد افزایش نشان می دهد. در این ماه درصد تغییر شاخص کل نسبت به ماه مشابه سال قبل ۴۷٫۵ درصد می باشد؛ یعنی خانوارهای کشور به طور میانگین ۴۷٫۵ درصد بیشتر از اسفند ۱۳۹۶ برای خرید یک «مجموعه کالا و خدمات یکسان» هزینه کرده اند. همچنین افراد نسبت به تورم بهمن ماه (۴۲٫۳ درصد) ۵٫۲ واحد درصد افزایش در نرخ تورم را تجربه کرده اند.

نرخ تورم دوازده ماهه منتهی به اسفند ماه ۱۳۹۷ به ۲۶٫۹ درصد رسید که نسبت به همین نرخ در ماه قبل (۲۳٫۵ درصد) ۳٫۴ واحد درصد افزایش نشان می دهد. سیر صعودی تورم در هر ماه نسبت به ماه گذشته خود چه در نرخ تورم نقطه به نقطه و چه در نرخ تورم متوسط کاملا مشهود است.

در ماه جاری اکثر بخش های زیر مجموعه شاخص کل با افزایش قیمت همراه بوده اند. در گروه عمده «خوراکی ها، آشامیدنی ها و دخانیات» بیشترین افزایش قیمت نسبت به ماه قبل مربوط به گروه «قند و شکر و شیرینی» (شکر، قند و نبات)، گروه «گوشت» (گوشت گوسفند، گاو، ماهی و گوشت مرغ)، گروه «سبزیجات» (پیاز، کاهو، خیار، سیب زمینی، لوبیا سبز و کدو سبز)، گروه «دخانیات» و گروه «انواع نوشیدنی ها» (چای خارجی) می باشد. در گروه عمده «کالاهای غیر خوراکی و خدمات»، گروه «حمل و نقل» (انواع خودرو)، گروه «پوشاک و کفش» و گروه «هتل و رستوران» (انواع غذاهای سرو شده در رستوران)، گروه «تفریح و فرهنگ» (انواع تلویزیون، مانیتور و لوازم و تجهیزات رایانه) بیشترین افزایش قیمت را نسبت به ماه قبل داشته اند.

همانطور که روند تورم در زیرگروه های اصلی نشان می دهد با توجه به افزایش نرخ ارز در سال ۹۷ و کاهش قدرت خرید ریال، افراد از یک سو سعی در حفظ ارزش دارایی های خود از طریق خرید دارایی های بادوام و غیر قابل مبادله نمودند که رشد قیمتی قابل توجه در این گروه کالاها و خدمات را رقم زدند، و از سوی دیگر در گروه کالاهای مصرفی مانند خوراکی ها و آشامیدنی ها به دلیل سقوط ارزش ریال و فرصت آربیتراژ بوجود آمده برای قاچاق این اقلام به کشورهای همسایه، قیمت این گروه کالاها که اغلب مواد خوراکی ضروری خانوار را تشکیل می داد، افزایش بی سابقه ای را در داخل کشور تجربه نمود. در کنار این امر سیاست تخصیص ارز دولتی به واردات کالاهای اساسی مانند گوشت قرمز به نوعی اعطای یارانه از سوی دولت ایران به مردم کشورهای همجوار محسوب می گردد! در این میان ممنوعیت واردات خودرو و رشد بی سابقه انواع خودروها علی الخصوص خودرهای خارجی نیز در نوع خود جالب توجه است.

جدول شماره ۱۰: شاخص قیمت مصرف کننده و نرخ تورم

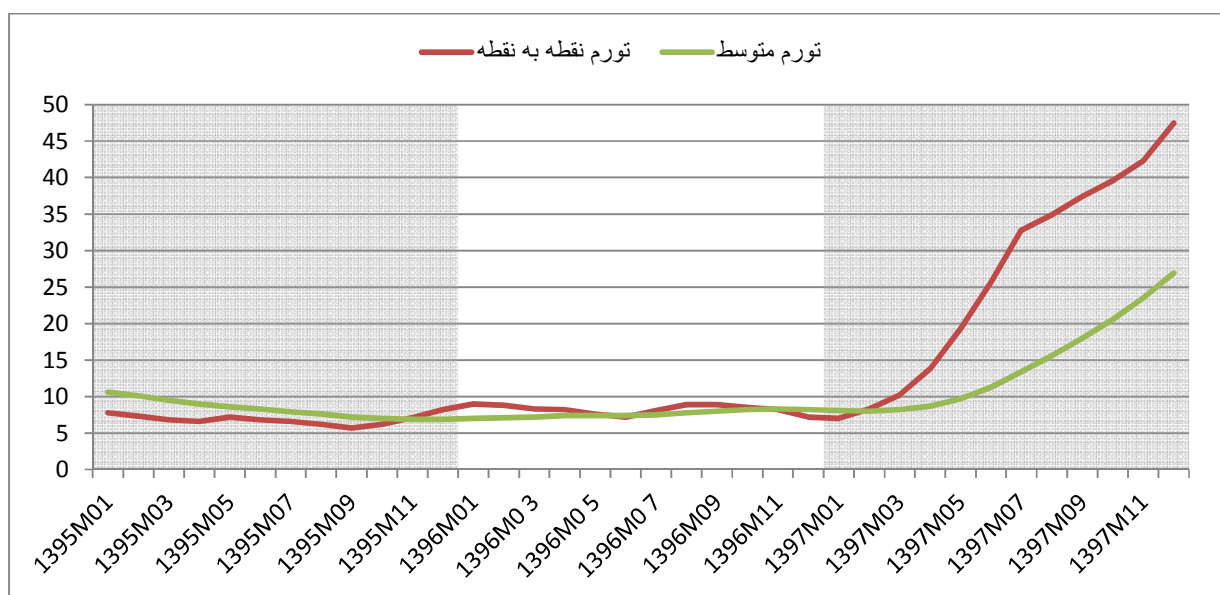
سال و ماه	شاخص	تورم نقطه به نقطه	تورم متوسط	تورم ماهانه
۱۳۹۵M۰۱	۹۶.۷	۷.۸	۱۰.۶	۰.۶
۱۳۹۵M۰۲	۹۶.۸	۷.۳	۱۰.۱	۰.۱
۱۳۹۵M۰۳	۹۷.۵	۶.۸	۹.۵	۰.۷
۱۳۹۵M۰۴	۹۸.۵	۶.۶	۹	۱.۱
۱۳۹۵M۰۵	۹۹.۵	۷.۲	۸.۶	۱.۰
۱۳۹۵M۰۶	۹۹.۸	۶.۸	۸.۳	۰.۳
۱۳۹۵M۰۷	۱۰۰.۳	۶.۶	۷.۹	۰.۵
۱۳۹۵M۰۸	۱۰۰.۶	۶.۲	۷.۶	۰.۳
۱۳۹۵M۰۹	۱۰۱.۴	۵.۷	۷.۲	۰.۸
۱۳۹۵M۱۰	۱۰۲.۲	۶.۲	۷	۰.۸
۱۳۹۵M۱۱	۱۰۲.۷	۷.۱	۶.۹	۰.۵
۱۳۹۵M۱۲	۱۰۴	۸.۲	۶.۹	۱.۲
۱۳۹۶M۰۱	۱۰۵.۵	۹.۰	۷	۱.۴
۱۳۹۶M۰۲	۱۰۵.۳	۸.۸	۷.۱	-۰.۱
۱۳۹۶M۰۳	۱۰۵.۵	۸.۳	۷.۲	۰.۲
۱۳۹۶M۰۴	۱۰۶.۶	۸.۲	۷.۴	۱.۰
۱۳۹۶M۰۵	۱۰۷.۰	۷.۶	۷.۴	۰.۴
۱۳۹۶M۰۶	۱۰۷	۷.۲	۷.۴	۰.۰
۱۳۹۶M۰۷	۱۰۸.۵	۸.۱	۷.۵	۱.۳

۱.۰	۷.۸	۸.۹	۱۰.۹۶	۱۳۹۶M۰۸
-۰.۷	۸	۸.۹	۱۱۰.۴	۱۳۹۶M۰۹
-۰.۴	۸.۲	۸.۵	۱۱۰.۹	۱۳۹۶M۱۰
-۰.۳	۸.۳	۸.۲	۱۱۱.۲	۱۳۹۶M۱۱
-۰.۲	۸.۲	۷.۲	۱۱۱.۴	۱۳۹۶M۱۲
۱.۳	۸.۱	۷.۰	۱۱۲.۹	۱۳۹۷M۰۱
۱.۱	۸	۸.۳	۱۱۴.۱	۱۳۹۷M۰۲
۱.۹	۸.۲	۱۰.۲	۱۱۶.۲	۱۳۹۷M۰۳
۴.۴	۸.۷	۱۳.۸	۱۲۱.۴	۱۳۹۷M۰۴
۵.۲	۹.۷	۱۹.۳	۱۲۷.۷	۱۳۹۷M۰۵
۵.۴	۱۱.۳	۲۵.۷	۱۳۴.۶	۱۳۹۷M۰۶
۷.۱	۱۳.۴	۳۲.۸	۱۴۴.۱	۱۳۹۷M۰۷
۲.۶	۱۵.۶	۳۴.۹	۱۴۷.۸	۱۳۹۷M۰۸
۲.۶	۱۸	۳۷.۴	۱۵۱.۷	۱۳۹۷M۰۹
۲.۰	۲۰.۶	۳۹.۶	۱۵۴.۷	۱۳۹۷M۱۰
۲.۲	۲۳.۵	۴۲.۳	۱۵۸.۱	۱۳۹۷M۱۱
۳.۹	۲۶.۹	۴۷.۵	۱۶۴.۳	۱۳۹۷M۱۲

نمودار زیر روند تغییرات نرخ تورم نقطه به نقطه و متوسط را طی سه سال گذشته و بر اساس آمار مرکز آمار ایران ترسیم می کند.

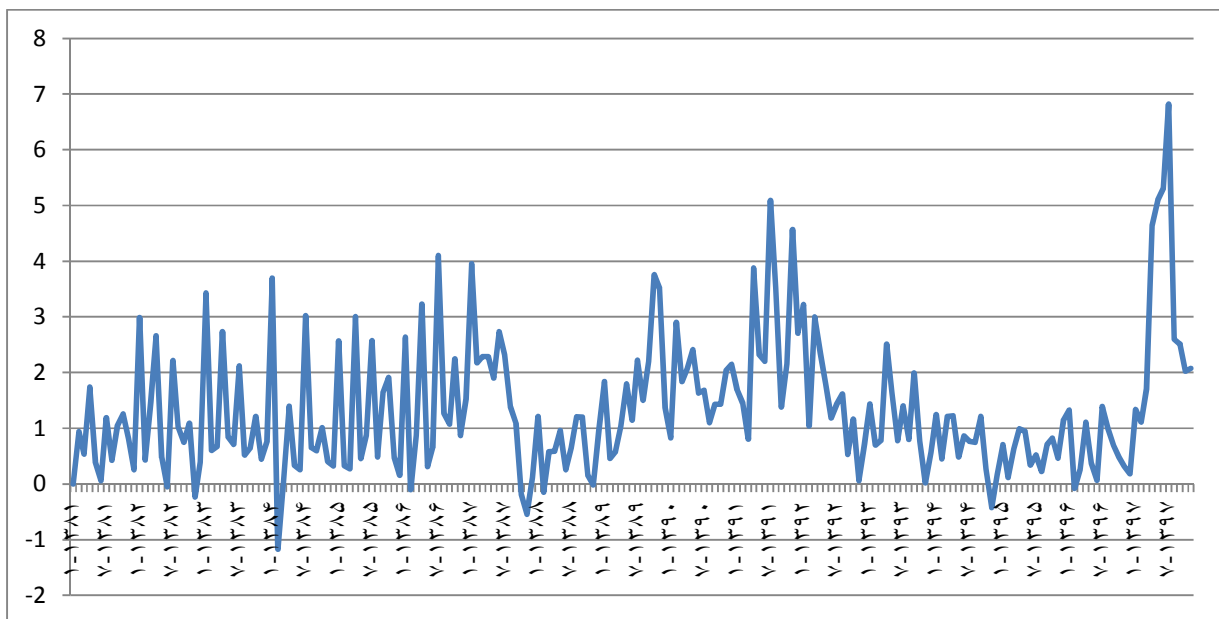
نمودار شماره ۱۱: روند تورم نقطه به نقطه و متوسط طی سه سال اخیر

آنچه در جدول و نمودار جلب توجه می کند افزایش بی سابقه نرخ تورم ماهانه است که در سال ۱۳۹۷ به طور متوسط هر ماه حدود ۳.۳ درصد بوده است، رقمی که در دو دهه گذشته بی سابقه بوده است. متوسط نرخ تورم ماهانه از سال ۱۳۸۱ تاکنون بر اساس آمار مرکز آمار ایران ۱.۴ درصد بوده است. اینکه حتی در دوره قبلی تحریم ها نیز نرخ رشد قیمت ها با این شتاب افزایش نیافته بود بیانگر موضوع انتظارات تورمی افراد است که در دور جدید تحریم ها و با توجه به تجربه قبلی، انتظارات خود را با سرعت بیشتری تعدیل کرده اند که منجر به دو برابر شدن نرخ تورم ماهانه گردیده است.

نمودار شماره ۱۲: روند تورم ماهانه طی دو دهه اخیر

بخش پولی

بر اساس آخرین آمار منتشر شده توسط بانک مرکزی در حوزه پول و بانک؛ نقدینگی از ۱۴۴۵۰.۱ تریلیون ریال در آذر ماه ۹۶ به ۱۷۶۴۵.۸ تریلیون ریال در پایان آذر ۹۷ رسید و رشد ۲۲.۱ درصدی را تجربه نمود، که تنها ۰.۱ واحد درصد نسبت به مدت مشابه سال گذشته افزایش داشته است. افزایش نقدینگی به دلیل رشد ۲۲.۸ درصدی پایه پولی و کاهش ۰.۵ درصدی ضریب فزاینده نقدینگی بوده است. پایه پولی از ۲۱۳۹.۸ تریلیون ریال در اسفند ۹۶ به ۲۴۴۸.۳ تریلیون در آذر ۹۷ رسید که رشد ۱۴.۴ درصدی آن در مقایسه با رشد ۱۰.۹ درصدی در مدت مشابه سال ۹۶ به میزان ۳.۵ واحد درصد افزایش داشته است. همچنین در این مدت ضریب فزاینده نقدینگی نیز از ۷.۲۴ به ۷.۲۱ کاهش یافت، که رشد منفی ۰.۵ درصدی را تجربه کرده است.

جدول شماره ۱۳: متغیرهای مهم پولی و بانکی

رشد (درصد)			مانده (تریلیون ریال)				
آذر ۹۷ به اسفند ۹۶	آذر ۹۶ به اسفند ۹۵	آذر ۹۷ به آذر ۹۶	آذر ۱۳۹۷	۱۳۹۶	آذر ۱۳۹۶	۱۳۹۵	
٪۲.۸	٪۱۱.۴-	٪۳.۰۵	۴۵۵	۴۴۲.۷	۳۴۸.۶	۳۹۳.۳	اسکناس و مسکوک در دست اشخاص
٪۲۵.۷	٪۶.۴	٪۴۱.۰	۲۴۴۶.۲	۱۹۴۶.۷	۱۷۳۴.۴	۱۶۳۰.۳	پول
٪۱۳.۸	٪۱۶.۶	٪۱۹.۵	۱۵۱۹۹.۶	۱۳۳۵۳.۱	۱۲۷۱۵.۷	۱۰۹۰۳.۶	شبه پول
٪۱۵.۳	٪۱۵.۳	٪۲۲.۱	۱۷۶۴۵.۸	۱۵۲۹۹.۸	۱۴۴۵۰.۱	۱۲۵۳۳.۹	نقدینگی
٪۱۴.۴	٪۱۰.۹	٪۲۲.۸	۲۴۴۸.۳	۲۱۳۹.۸	۱۹۹۴.۵	۱۷۹۸.۳	پایه پولی
٪۰.۸	٪۳.۹	٪۰.۵-	۷.۲۱	۷.۲	۷.۲۴	۶.۹۷	ضریب فزاینده نقدینگی

منبع: بانک مرکزی

نکته قابل توجه، پیشی گرفتن رشد پول نسبت به شبه پول است که از خرداد ماه آغاز شده و با روند گذشته ی خود متفاوت می باشد و نشان دهنده کاهش جذابیت سپرده های مدت دار بانکی برای افراد و اقبال آن ها به بازارهای موازی برای حفظ ارزش پول خود می باشد. این امر نشان می دهد که آحاد اقتصادی به درستی انتظارات تورمی خود را از خرداد ماه یعنی یک

ماه پس از اعلام خروج از برجام توسط آمریکا، تعدیل کرده اند. این کاهش رشد شبه پول و به ازای آن افزایش رشد پول زنگ خطری برای جاری شدن سیل نقدینگی محبوس در سپرده های مدت دار بانکی به بازارهای مختلف دارایی و به تبع آن التهابات آن بازارها بود. نشانه های این التهابات را می توان در افزایش صد درصدی قیمت مسکن در یکسال اخیر، رسیدن نرخ دلار به ۱۹۰۰۰ هزار تومان در آغاز نیمه دوم سال، افزایش چندین برابری قیمت خودروهای خارجی، رشد بیش از سه برابری قیمت سکه و طلا در بازار (از ۱۶۱۶ میلیون تومان به ۵۴۱۵ میلیون تومان در برهه ای از سال) و ... به وضوح مشاهده کرد.

در این شرایط بانک مرکزی که عملاً نمی توانست در مقابل حجم انباشته و درونزای نقدینگی کاری بکند؛ با اعلام سیاست هایی سعی در کاهش سرعت گردش پول و ایجاد محدودیت هایی در نقل و انتقال پول کرد که این امر به همراه دخالت فعال در بازار ارز باعث ایجاد آرامش نسبی در این بازار گردید. سیاست مذکور اگرچه توانست آرامش نسبی بر بازار ارز و سکه که از دید سیاستی حساسیت ویژه ای بر آنها وجود دارد حاکم کند، اما بازارهای مسکن و خودرو که با محدودیت های طرف عرضه نیز مواجه هستند همچنان درگیر تداوم افزایش قیمت هستند.

سیاست پولی فعال بانک مرکزی در سال ۹۷ نشان از سیاست کاهش نرخ سود سپرده های بانکی داشت. از جمله این سیاست ها می توان به ماه شمار کردن نرخ سود سپرده کوتاه مدت و کاهش نرخ گواهی سپرده بانکی از ۲۰ درصد به ۱۸ درصد در بهمن ماه ۹۷ اشاره کرد. در این خصوص برخی اقتصاددانان معتقدند که در شرایط تورمی فعلی کاهش نرخ سود بانکی چندان منطقی بنظر نمی رسد، زیرا باعث فرار شدن سپرده های سیستم بانکی و هجوم آن به سایر بازارهای دارایی می گردد. اما آنچه می بایست به آن توجه داشت این است که در علم اقتصاد روابط بین متغیرها آنچنان درهم تنیده و پیچیده است که شاید نتوان به این راحتی نسخه ای برای آن پیچید. شاید یکی از دلایل کاهش سود سپرده های بانکی، کاهش فشار موجود بر سیستم بانکی باشد که از یک سو با دارایی های منجمد و مطالبات غیرجاری مواجه هست و از سوی دیگر می بایست به تعهدات خود به سپرده گذاران عمل کند. از طرفی رکود حاکم بر اقتصاد که بر اساس آمار مرکز آمار ایران نشانه های آن از فصل تابستان ۹۷ آغاز شده و مسلماً در سال آتی عمیق تر می گردد، خود از دلایل کاهش نرخ سود سپرده های بانک مرکزی بوده است.

پایه پولی

در آذر ماه ۱۳۹۷ پایه پولی به ۲۴۴۸.۳ تریلیون ریال رسید به این معنا که طی نه نخست ماهه سال ۹۷، رشد ۱۴.۴ درصدی را تجربه کرده است؛ که در واقع ۳.۵ واحد درصد بیشتر از رشد مدت مشابه سال گذشته آن، و بیش از دو برابر رشد بلندمدت پایه پولی برای دوره مشابه سال پیش از آن است. بررسی دقیق تر اجزای پایه پولی نشان می دهد که طی نه ماهه سال ۱۳۹۷، تنها قلم "سایر" نقش کاهنده در رشد پایه پولی داشته است و اقلام خالص دارایی های خارجی بانک مرکزی، خالص بدهی دولت، و بدهی بانک ها به بانک مرکزی نقش فزاینده در پایه پولی داشته اند. در این بین می توان گفت که خالص دارایی های خارجی بانک مرکزی مهمترین عامل افزایش پایه پولی در نه ماهه سال ۹۷ بوده است.

عامل دوم مسلط در افزایش پایه پولی بدهی بانک ها به بانک مرکزی بوده است که در بخش بعدی به تفصیل به بررسی جزئیات آن خواهیم پرداخت. در واقع این آمار به خوبی فشار وارده به سیستم بانکی به عنوان اصلی ترین مرجع تامین مالی اقتصاد کشور را نشان می دهد. شاید بتوان گفت سهم اندک بدهی دولت در افزایش پایه پولی، از طریق تسهیلات تکلیفی که به دوش بانک ها نهاده شده است جبران شده و در واقع به نوعی در بدهی بانک ها به بانک مرکزی مستتر است. این امر نشانگر درصد بالای دارایی های منجمد سیستم بانکی است که بانک ها را مجبور به اضافه برداشت از بانک مرکزی نموده است. استقراض بانک ها از بانک مرکزی و افزایش پایه پولی و تبع آن نقدینگی، تبعات جبران ناپذیری برای اقتصاد دارد. همانطور که در گزارش سال پیش نیز راجع به این موضوع هشدار داده شد و در بالا نیز با جزئیات توضیح داده شد، این تبعات در سال ۹۷ گریبانگیر اقتصاد ایران گردید، به طوری که با جرقه ای از عوامل بیرونی مانند اعمال تحریم های بین المللی، نقدینگی محبوس در سپرده های مدت دار به بازارهای دارایی به منظور حفظ ارزش پول افراد سرازیر گردید و التهاباتی بعضا پایدار در این بازارها بوجود آورد که نتیجه آن تورم لجام گسیخته ای است که اقتصاد ایران در سال ۹۷ با آن روبرو شد.

جدول شماره ۱۴: پایه پولی و اجزای آن

سهام از رشد		رشد			مانده				
(درصد واحد)		(درصد)			(هزار میلیارد ریال)				
آذر ۹۷	آذر ۹۶	آذر ۹۷ به اسفند ۹۶	آذر ۹۶ به اسفند ۹۵	۱۳۹۶	آذر ۱۳۹۷	۱۳۹۶	آذر ۱۳۹۶	۱۳۹۵	
۱۴.۴%	۱۰.۹%	۱۴.۴%	۱۰.۹%	۱۹.۰%	۲۴۴۸.۳	۲۱۳۹.۸	۱۹۹۴.۵	۱۷۹۸.۳	پایه پولی
۱۰.۱%	-۰.۶%	۱۰.۰%	-۰.۶%	۱۲.۶%	۲۳۸۴	۲۱۶۷.۳	۱۹۱۳.۳	۱۹۲۴.۶	خالص داراییهای خارجی
۳.۶%	۴.۳%	۱۳۹.۶%	۳۸.۲%	-۷۲.۶%	۱۳۳	۵۵.۵	۲۷۹.۹	۲۰۲.۶	خالص بدهی بخش دولتی
۸.۳%	۷.۴%	۱۳.۵%	۱۳.۴%	۳۲.۴%	۱۴۹۸	۱۳۲۰.۳	۱۱۳۰.۷	۹۹۶.۹	بدهی بانکی
-۷.۶%	-۰.۲%	۱۱.۶%	۰.۳%	۵.۸%	-۱۵۶۶.۷	-۱۴۰۳.۳	-۱۳۲۹.۴	-۱۳۲۵.۸	خالص سایر ارقام

بدهی بانک ها به بانک مرکزی

افزایش بدهی بانک ها به بانک مرکزی دومین عامل موثر افزایش پایه پولی بوده است که می تواند منعکس کننده مشکلات سیستم بانکی ناشی از انجماد دارایی ها (ناشی از مطالبات از مشتریان بانکی و پیمانکاران و دولت) و کاهش نرخ سود بانکی و فشار دولت از طریق بانک های دولتی به سیستم بانکی باشد که منجر به استقراض سیستم بانکی از بانک مرکزی شده است. جدول زیر بدهی سیستم بانکی به بانک مرکزی را به تفکیک بانک های خصولتی (بانک های غیر دولتی به انضمام چهار بانک ملت، تجارت، صادرات و رفاه) و بانک های دولتی (تجاری و تخصصی) نشان می دهد.

جدول شماره ۱۵: بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی

سهام از مانده				درصد رشد				مانده بدهی (تریلیون ریال)				شرح
آذر ۱۳۹۷	۱۳۹۶	آذر ۱۳۹۶	۱۳۹۵	آذر ۹۷ به اسفند ۹۶	آذر ۹۶ به اسفند ۹۵	آذر ۹۷ به آذر ۹۶	آذر ۹۶ به آذر ۹۵	آذر ۱۳۹۷	۱۳۹۶	آذر ۱۳۹۶	۱۳۹۵	
%۱۰۰.۰	%۱۰۰.۰	%۱۰۰.۰	%۱۰۰.۰	%۱۳.۵	%۱۳.۴	%۳۲.۵	%۷.۹	۱۴۹۷.۹	۱۳۲۰.۳	۱۱۳۰.۷	۹۹۶.۹	سیستم بانکی
%۶۵.۰	%۶۰.۸	%۵۲.۰	%۳۸.۳	%۲۱.۲	%۵۳.۹	%۶۵.۴	%۱۲۵.۰	۹۷۳.۱	۸۰۳.۱	۵۸۸.۴	۳۸۲.۳	بانکهای خصوصی*
%۳۵.۰	%۳۹.۲	%۴۸.۰	%۶۱.۷	%۱.۵	%۱۱.۸-	%۳.۲-	%-۳۱	۵۲۴.۸	۵۱۷.۲	۵۴۲.۳	۶۱۴.۶	بانکهای دولتی
%۲.۴	%۳.۴	%۹.۸	%۱۲.۱	%۲۱.۳-	%۷.۵-	%۶۸.۱-	%-۴۵	۳۵.۵	۴۵.۱	۱۱۱.۲	۱۲۰.۲	بانکهای تجاری
%۳۲.۷	%۳۵.۸	%۲۸.۱	%۴۹.۶	%۳.۶	%۱۲.۸-	%۱۳.۵	%-۲۶.۵	۴۸۹.۳	۴۷۲.۱	۴۳۱.۱	۴۹۴.۴	بانکهای تخصصی

بررسی دقیق تر بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی نشان می‌دهد که این رقم بر خلاف رویه خود در آبان و آذرماه، نسبت به مهرماه روند نزولی داشته است و از ۱۶۰.۵ هزار میلیارد تومان در مهر ماه به ۱۵۸.۱ هزار میلیارد تومان در آبان ماه و در نهایت به ۱۴۹.۸ هزار میلیارد تومان در آذر ماه رسیده است که نشان از کاهش ۱۰.۷ هزار میلیارد تومانی بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی دارد. این در حالی است که رشد بدهی بانک‌های خصوصی به بانک مرکزی از ۵۳.۹ درصد در نه ماهه سال ۹۶ به ۲۱.۲ درصد در نه ماهه سال ۹۷ رسیده است. درباره علت این کاهش به دلیل منتشر نشدن جزئیات آماری گمانه زنی‌هایی وجود دارد که از آن دست می‌توان به افزایش سپرده‌های مدت دار بانک‌ها در دوره مورد بررسی، رونق گرفتن بازار بین بانکی بواسطه اجرای بند «و» تبصره ۵ قانون بودجه و استفاده از اسناد خزانه دولتی به عنوان وثایق نقد شونده و ... اشاره کرد.

سیستم بانکی

طی نه ماهه منتهی به آذر ۹۷، میزان سپرده‌های سیستم بانکی ۱۵.۷ درصد رشد داشت که از نرخ رشد مدت مشابه سال قبل (۱۶.۲ درصد)، حدود ۰.۵ واحد درصد کمتر بود. در دوره مورد بررسی، سپرده‌های بانک‌های خصوصی ۱۶.۵ درصد رشد نمود که ۲.۸ واحد درصد بیشتر از نرخ رشد مدت مشابه سال قبل (۱۳.۷ درصد) بود. این نرخ رشد سپرده‌های بانک‌های خصوصی در مقابل رشد ۱۵.۷ درصدی سپرده‌های سیستم بانکی باعث شد تا بر خلاف روند چند ماه اخیر، سهم بانک‌های خصوصی از مانده سپرده‌های سیستم بانکی افزایش یافته و از ۶۹ درصد در اسفند ماه سال ۹۶ به ۶۹.۵ درصد در آذر ماه ۹۷ برسد.

در این دوره، میزان سپرده‌های بانک‌های تجاری و تخصصی^۱ دولتی (با طبقه‌بندی جدید) به میزان ۱۴ درصد رشد نمودند؛ بنابراین به علت اینکه نرخ رشد سپرده‌های دولتی کمتر از نرخ رشد سیستم بانکی بوده است، سهم بانک‌های دولتی (تجاری و تخصصی) از مانده سپرده‌های سیستم بانکی از ۳۱ درصد به ۳۰.۵ درصد کاهش یافت. به نظر می‌رسد آنچه در ماه‌های قبل و به دلیل مشکلات موسسات غیر مجاز رخ داده و موجب رشد بیشتر سپرده‌ها در بانک‌های دولتی شده بود، به روند قبلی خود بازگشته است. البته شاید بتوان گفت این امر به دلیل پیشنهاد نرخ‌های سود جذاب‌تر از سمت برخی بانک‌های غیر دولتی باشد!

۱. از اسفند ماه ۱۳۸۷ آمار بانک قرض‌الحسنه مهر جزو بانک‌های تخصصی دولتی به حساب می‌آید.

جدول شماره ۱۶: مانده سپرده سیستم بانکی به تفکیک دولتی و خصوصی تا پایان آذر ۱۳۹۷

سهم از مانده				درصد رشد			مانده سپرده (تریلیون ریال)				شرح
آذر ۹۷	۱۳۹۶	آذر ۹۶	۱۳۹۵	آذر ۹۷ به اسفند ۹۶	آذر ۹۶ به اسفند ۹۵	آذر ۹۷ به آذر ۹۶	آذر ۹۷	۱۳۹۶	آذر ۹۶	۱۳۹۵	
%۱۰۰.۰	%۱۰۰.۰	%۱۰۰.۰	%۱۰۰.۰	%۱۵.۷	%۱۶.۲	%۲۱.۹	۱۷۱۹۰.۸	۱۴۸۵۷.۱	۱۴۱۰۱.۵	۱۲۱۴۰.۶	سیستم بانکی
%۶۹.۵	%۶۹.۰	%۷۰.۰	%۷۱.۵	%۱۶.۵	%۱۳.۷	%۲۱.۱	۱۱۹۴۵.۹	۱۰۲۵۶.۱	۹۸۶۶.۸	۸۶۷۹.۱	بانکهای خصوصی*
%۳۰.۵	%۳۱.۰	%۳۰.۰	%۲۸.۵	%۱۴.۰	%۲۲.۳	%۲۳.۹	۵۲۴۴.۹	۴۶۰.۱	۴۲۳۴.۷	۳۴۶۱.۵	بانکهای دولتی
%۲۰.۱	%۲۰.۳	%۱۹.۸	%۱۸.۷	%۱۴.۴	%۲۲.۹	%۲۳.۸	۳۴۵۶.۴	۳۰۲۱.۸	۲۷۹۲.۹	۲۲۷۲.۲	بانکهای تجاری
%۱۰.۴	%۱۰.۶	%۱۰.۲	%۹.۸	%۱۳.۳	%۲۱.۲	%۲۴.۰	۱۷۸۸.۵	۱۵۷۹.۲	۱۴۴۱.۸	۱۱۸۹.۳	بانکهای تخصصی

طی نه ماهه منتهی به آذر ۹۷، میزان تسهیلات اعطایی سیستم بانکی ۱۰.۶ درصد رشد کرد که نسبت به نرخ رشد مدت مشابه سال قبل (۱۰.۷ درصد)، ۰.۱ واحد درصد کمتر بوده است. در دوره مورد بررسی، تسهیلات اعطایی توسط بانکهای خصوصی ۱۰.۱ درصد رشد نمود که این رشد در مقایسه با نرخ رشد مدت مشابه سال قبل (۱۰.۴ درصد)، به میزان ۰.۳ واحد درصد کاهش یافته است. نرخ رشد تسهیلات اعطایی بانک های غیردولتی کمتر از نرخ رشد تسهیلات کل سیستم بانکی شده و بنابراین سهم بانکهای خصوصی از مانده تسهیلات سیستم بانکی از ۶۲.۲ درصد در اسفند ۹۶ به ۶۱.۹ واحد درصد در آذر ماه سال ۹۷ کاهش یافت.

رشد ۱۱.۶ درصدی تسهیلات بانک های دولتی ناشی از رشد ۱۴.۳ درصدی و ۹.۶ درصدی تسهیلات بانک های تجاری دولتی و تخصصی دولتی است. به این ترتیب سهم بانک های دولتی از کل تسهیلات سیستم بانکی از ۳۷.۸ درصد به ۳۸.۱ درصد در آذر ماه ۹۷ افزایش یافت. بدلیل در اختیار نبودن جزئیات آمار نمی توان اظهار نظر کرد که آیا این رشد تسهیلات بانک های دولتی ناشی از تسهیلات تکلیفی برعهده ی آنان بوده است یا خیر.

جدول شماره ۱۷: مانده اعتبارات سیستم بانکی به تفکیک دولتی و خصوصی تا پایان آذر ۱۳۹۷

سهم از مانده				درصد رشد			مانده تسهیلات (تریلیون ریال)				شرح
آذر ۹۷	۱۳۹۶	آذر ۹۶	۱۳۹۵	آذر ۹۷ به اسفند ۹۶	آذر ۹۶ به اسفند ۹۵	آذر ۹۷ به آذر ۹۶	آذر ۹۷	۱۳۹۶	آذر ۹۶	۱۳۹۵	
%۱۰۰.۰	%۱۰۰.۰	%۱۰۰.۰	%۱۰۰.۰	%۱۰.۶	%۱۰.۷	%۱۸.۹	۱۳۰۸۱.۱	۱۰۹۱۸.۵	۱۰۱۶۱.۸	۹۱۷۷.۲	سیستم بانکی
%۶۱.۹	%۶۲.۲	%۶۲.۰	%۶۲.۲	%۱۰.۱	%۱۰.۴	%۱۸.۶	۷۴۷۳.۶	۶۷۸۹.۷	۶۳۰۱.۱	۵۷۰۹.۸	بانکهای خصوصی*
%۳۸.۱	%۳۷.۸	%۳۸.۰	%۳۷.۸	%۱۱.۶	%۱۱.۳	%۱۹.۳	۴۶۰۷.۵	۴۱۲۸.۸	۳۸۶۰.۷	۳۴۶۷.۴	بانکهای دولتی
%۱۶.۵	%۱۶.۰	%۱۶.۰	%۱۵.۳	%۱۴.۳	%۱۵.۶	%۲۲.۹	۱۹۹۶.۱	۱۷۴۶.۶	۱۶۲۳.۷	۱۴۰۵	بانکهای تجاری
%۲۱.۶	%۲۱.۸	%۲۲.۰	%۲۲.۵	%۹.۶	%۸.۵	%۱۶.۷	۲۶۱۱.۴	۲۳۸۲.۲	۲۲۳۷	۲۰۶۲.۴	بانکهای تخصصی

مطالبات غیرجاری

در گزیده آمارهای اقتصادی بخش پولی و بانکی بانک مرکزی، آمار تسهیلات اعطایی سیستم بانکی به تفکیک عقود اسلامی منتشر شده است. رقم "سایر" در این بخش شامل خرید دین، اموال معاملات و "مطالبات معوق، سررسید گذشته و مشکوک الوصول بانک ها" می باشد. اگرچه این رقم دقیق نیست ولی می تواند نشانگری برای سهم بانک ها از مطالبات غیرجاری سیستم بانکی باشد. این رقم از ۱۲۸۱.۷ تریلیون ریال در اسفند ۹۶ با ۲۳.۳ درصد رشد به ۱۵۸۰.۶ تریلیون ریال در پایان آذر ماه ۹۷ رسید.

طی این مدت نسبت رقم سایر (به عنوان نشانگری از مطالبات غیرجاری بانک ها) به کل تسهیلات در سیستم بانکی افزایش یافت. این نسبت از ۱۱.۸ درصد در پایان سال ۱۳۹۶ به ۱۳.۲ درصد در آذر ماه ۹۷ افزایش یافت. این نسبت در بانکهای خصوصی از ۱۳.۲ درصد به ۱۴.۴ درصد، در بانکهای تجاری دولتی از ۹.۶ درصد به ۹.۷ درصد، و در بانک تخصصی دولتی از ۹.۷ درصد به ۱۲.۴ درصد افزایش یافت. جدول زیر رشد حجم مطالبات معوق سیستم بانکی را در آذر ماه سال ۹۷ نسبت به اسفند ۹۶ نشان می دهد.

جدول شماره ۱۸: جدول نسبت مطالبات غیر جاری به مانده تسهیلات سیستم بانکی

شرح	نسبت مطالبات غیر جاری به مانده تسهیلات		رشد حجم مطالبات غیر جاری (درصد)
	اسفند ۱۳۹۶	آذر ۱۳۹۷	
سیستم بانکی	۱۱.۸	۱۳.۲	۹۶ به ۹۵
بانک های خصوصی	۱۳.۲	۱۴.۴	%۲۰.۴
بانک های تجاری	۹.۶	۹.۷	%۱۵.۱
بانک های تخصصی	۹.۷	۱۲.۴	%۴۰.۳

وضع مالی دولت

بر اساس گزارش بانک مرکزی، طی نه ماهه نخست سال ۱۳۹۷، کل درآمدهای دولت به ۱۹۰۶.۱ تریلیون ریال رسید که نسبت به مدت مشابه سال قبل از آن ۱۹ درصد افزایش یافته است. هزینه‌های دولت نیز در این مدت به حدود ۲۳۵۷.۲ تریلیون ریال رسید که نسبت به مدت مشابه سال گذشته ۱۹ درصد افزایش نشان می‌دهد.

بر این اساس کسری بودجه دولت طی دوره مذکور برابر با ۴۵۱.۱ تریلیون ریال بوده است که نسبت به مدت مشابه سال قبل، ۱۷ درصد افزایش یافته است. رشد بیشتر هزینه‌ها در مقابل درآمدها نسبت به سال گذشته وضعیت کسری بودجه را نسبت به سال گذشته بدتر نموده است.

جدول شماره ۱۹: وضعیت مالی دولت در نه ماهه نخست سال ۱۳۹۷

شرح	عملکرد نه ماهه (هزار میلیارد ریال)			سهم		رشد		درصد تحقق			
	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۹۵/۹۶	۹۶/۹۷	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	
درآمدهای دولت	درآمدهای مالیاتی	۶۵۵.۰	۶۸۳.۸	۷۷۱.۲	%۴۲.۸	%۴۰.۵	%۴	%۱۳	%۸۳	%۷۸	%۷۲
	درآمد نفتی	۴۲۱.۹	۶۳۹.۶	۸۹۴.۲	%۴۰.۱	%۴۶.۹	%۵۲	%۴۰	%۷۵	%۷۴	%۱۱۷
	درآمد حاصل از فروش اموال	۲.۷	۲.۹	۲.۶	%۰.۲	%۰.۱	%۷	%۱۰-	%۸	%۸	%۹
	سایر درآمدها	۲۳۰.۳	۲۶۹.۵	۲۳۸.۱	%۱۶.۹	%۱۲.۵	%۱۷	%۱۲-	%۵۷	%۶۲	%۴۲
	مجموع	۱,۳۰۹.۹	۱,۵۹۵.۸	۱,۹۰۶.۱	%۱۰۰	%۱۰۰	%۲۲	%۱۹	%۷۳	%۷۲	%۷۸
هزینه های دولت	هزینه های جاری	۱,۴۰۰.۲	۱,۶۳۵.۲	۱,۹۳۹.۸	%۸۲.۵	%۸۲.۳	%۱۷	%۱۹	%۸۷	%۸۵	%۸۷
	هزینه های عمرانی	۱۵۸.۳	۳۰۲.۲	۳۲۱.۰	%۱۵.۳	%۱۳.۶	%۹۱	%۶	%۳۶	%۵۶	%۶۸
	تنخواه گردان ها	۲۰.۳	۴۳.۸	۹۶.۴	%۲.۲	%۴.۱	%۱۱۶	%۱۲۰	*	*	*
	جمع	۱,۵۷۸.۸	۱,۹۸۱.۲	۲,۳۵۷.۲	%۱۰۰	%۱۰۰	%۲۵	%۱۹	%۷۶	%۷۹	%۸۴
تراز مالی	واگذاری دارایی مالی	۳۴۴.۰	۶۰۱.۴	۶۵۳.۷	**	**	%۷۵	%۹	%۴۵	%۸۵	%۷۸
	تملك دارایی مالی	۷۵.۰	۲۱۶.۰	۲۰۲.۶	**	**	%۱۸۸	%۶-	%۲۴	%۷۶	%۵۰
	خالص واگذاری دارایی مالی	۲۶۹.۰	۳۸۵.۴	۴۵۱.۱	**	**	%۴۳	%۱۷	%۵۸	%۹۱	%۱۰۶
کسری بودجه	تراز عملیاتی	-۵۳۵.۲	-۷۲۵.۷	-۱۰۲۶.۹	**	**	%۳۶	%۴۲	%۱۲۶	%۱۲۰	%۱۷۵
	تراز سرمایه ای	۲۶۶.۳	۳۴۰.۳	۵۷۵.۸	**	**	%۲۸	%۶۹	%۱۶۳	%۹۵	%۱۷۷
	جمع	-۲۶۸.۹	-۳۸۵.۴	-۴۵۱.۱	**	**	%۴۳	%۱۷	%۱۰۲	%۱۵۹	%۱۷۱

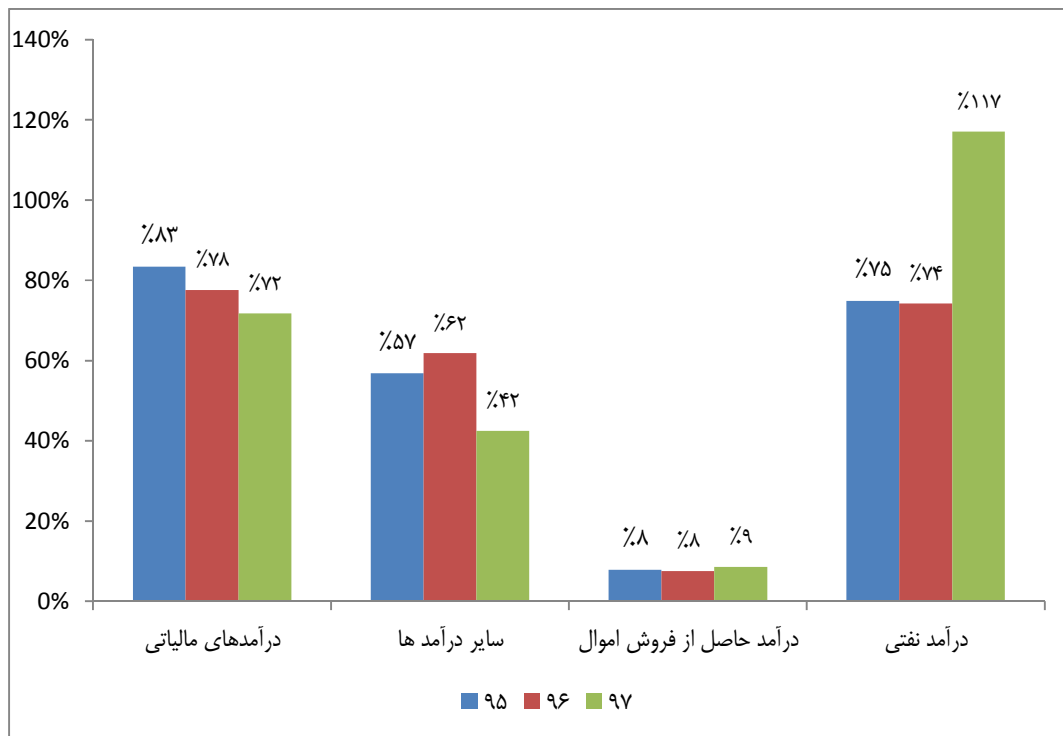
منبع: بانک مرکزی به نقل از وزارت امور اقتصادی و دارایی.

درآمدها

از مجموع ۱۹۰۶.۱ تریلیون ریال درآمد دولت طی نه ماهه نخست سال ۱۳۹۷، درآمد نفت با ۸۹۴.۲ تریلیون ریال، درآمد مالیاتی با ۷۷۱.۲ تریلیون ریال، سایر درآمدها (سود عملکرد شرکت های دولتی) با ۲۳۸.۱ تریلیون ریال، و درآمد حاصل از فروش اموال منقول و غیرمنقول با ۲.۶ تریلیون ریال به ترتیب با ۴۶.۹ درصد، ۴۰.۵ درصد، ۱۲.۵ درصد، و ۰.۱ درصد از کل درآمدهای دولت را تشکیل داده اند. در نمودار زیر درصد تحقق درآمدها و هزینه های دولت نسبت به ارقام مصوب بودجه طی دوره ۱۳۹۷-۱۳۹۵ آمده است.

نمودار شماره ۲: درصد تحقق درآمدهای دولت نسبت به بودجه مصوب طی سه سال اخیر (ارقام نه ماهه)

درآمد نفت و گاز

بر اساس گزارش بانک مرکزی، درآمد حاصل از صادرات نفت خام و میعانات گازی طی نه ماهه نخست سال ۱۳۹۷ برابر ۸۹۴.۲ تریلیون ریال بوده است که نسبت به مدت مشابه سال قبل ۴۰ درصد افزایش نشان می‌دهد. از مجموع درآمد نفتی، ۷۲۴ تریلیون ریال آن مربوط به صادرات نفت خام، ۴۷.۷ تریلیون ریال مربوط به صادرات فرآورده‌های نفتی و میعانات گازی، ۴۴.۸ تریلیون ریال مربوط به فروش داخلی میعانات گازی و مابقی مربوط به سایر موارد است. در حال حاضر درصد تحقق درآمد نفتی کشور ۸۷ درصد بودجه مصوب خود می‌باشد. به نظر می‌رسد با توجه به شروع مرحله دوم تحریم‌ها از

آبانماه سال ۹۷ و کاهش فروش نفت خام توسط ایران و مشکلات در رابطه با انتقال پول در گزارشات آتی از رقم تحقق درآمد نفتی کاسته شده، و با رفع معافیت‌های موقت برخی از کشورها در اردیبهشت ماه سال ۹۸، این روند تشدید خواهد شد.

مالیات‌ها

بر اساس گزارش بانک مرکزی، کل درآمدهای مالیاتی دولت طی نه ماهه اول سال ۱۳۹۷ معادل ۷۷۱.۲ تریلیون ریال بوده است که حدود ۷۲ درصد رقم پیش‌بینی شده بودجه می‌باشد. این رقم نسبت به مدت مشابه سال قبل، معادل ۱۲.۸ درصد افزایش نشان می‌دهد با این حال سهم درآمدهای مالیاتی کشور از ۴۲.۸ درصد در نه ماهه اول سال ۱۳۹۶ به ۴۰.۵ درصد در نه ماهه سال ۹۷ کاهش یافته است. باید توجه داشت که قاعدتاً رشد درآمدهای مالیاتی باید از نرخ متوسط تورم بیشتر باشد، مگر هنگامی که رشد تولید ناخالص داخلی منفی باشد یا نرخ‌های مالیاتی تغییر کرده باشند. البته همانطور که در ادامه خواهیم دید، بار اصلی این افزایش نیز در قسمت مالیات بر واردات و مالیات بر ارزش افزوده می‌باشد و در سایر زمینه‌ها به خصوص در زمینه مالیات بر اشخاص حقوقی توفیق چندانی حاصل نشده است که نشان از وضعیت رکودی کشور دارد.

مالیات‌های مستقیم

تا پایان آذرماه سال ۱۳۹۷، ۳۶۶.۵ تریلیون ریال "مالیات‌های مستقیم" وصول گردید که نسبت به هدف بودجه، ۷۶ درصد تحقق نشان می‌دهد. این رقم نسبت به عملکرد سال قبل با ۹ درصد افزایش مواجه شده است. عملکرد سر فصل "مالیات بر درآمد" طی نه ماهه نخست سال ۱۳۹۷ برابر ۱۳۱.۲ تریلیون ریال بوده است که نسبت به هدف بودجه، ۸۹ درصد تحقق نشان می‌دهد. این رقم نسبت به عملکرد سال قبل، حدود ۱۷.۸ درصد رشد یافته است. عملکرد "مالیات اشخاص حقوقی" (مالیات بر شرکت‌ها) طی دوره مذکور ۲۰۸.۹ تریلیون ریال بود که نسبت به عملکرد مدت مشابه سال قبل، ۱.۹ درصد افزایش یافته، و نسبت به هدف بودجه، ۶۸ درصد تحقق داشته است. وصولی "مالیات بر ثروت" در نه ماه اول سال ۱۳۹۷ به ۲۶.۴ تریلیون ریال رسید که نسبت به هدف بودجه ۱۰۰ درصد تحقق داشته است. عملکرد این پایه مالیاتی نسبت به مدت مشابه سال قبل، ۳۵.۴ درصد افزایش نشان می‌دهد.

مالیات‌های غیرمستقیم

در بخش "مالیات‌های غیرمستقیم" نیز ۴۰۴.۷ تریلیون ریال طی دوره مورد بررسی وصول گردید که نسبت به هدف بودجه، ۶۸ درصد تحقق دارد و در مقایسه با عملکرد سال گذشته ۱۶.۵ درصد افزایش داشته است.

"مالیات بر کالا و خدمات" مشتمل بر مالیات بر ارزش افزوده، مالیات بر فروش فرآورده‌های نفتی، دو درصد سایر کالاها (معوقه قانون تجمیع عوارض)، و مالیات بر فروش سیگار است. اجزای عمده این پایه مالیاتی، دو بخش مالیات بر فروش فرآورده‌های نفتی، عوارض خروج مسافر از مرزهای کشور، مالیات بر نقل و انتقال و شماره گذاری خودرو و مالیات بر ارزش افزوده می‌باشد. طی نه ماهه اول سال ۱۳۹۷، حدود ۳۰۵.۳ تریلیون ریال مالیات در این بخش وصول گردید که نسبت به مدت مشابه سال گذشته، ۱۷.۳ درصد افزایش یافته است.

حجم وصولی "مالیات بر ارزش افزوده" به عنوان مهم‌ترین بخش مالیات بر کالا و خدمات، طی مدت مذکور به ۱۹۱.۸ تریلیون ریال رسید که نسبت به هدف بودجه ۷۹ درصد محقق شده و نسبت به مدت مشابه سال قبل ۱۷.۷ درصد افزایش داشته است. در سال ۱۳۹۷، نرخ مالیات بر ارزش افزوده نه درصد تعیین شده است. علی‌رغم مخالفت‌های اولیه با اجرای قانون مالیات بر ارزش افزوده، عملکرد سازمان امور مالیاتی کشور در وصول این پایه مالیاتی طی هفت سال اخیر مثبت بوده است.

"مالیات بر واردات" نیز جزء آخر مالیات غیرمستقیم است که طی نه ماهه نخست سال ۱۳۹۷، حدود ۹۹.۴ تریلیون ریال در این بخش وصول شده است. این رقم نسبت به مدت مشابه سال قبل ۱۴ درصد افزایش نشان می‌دهد و نسبت به بودجه مصوب ۴۵ درصد تحقق یافته است. وصولی این پایه مالیاتی تابع وضعیت تجاری و ارزی کشور است.

جدول شماره ۲۰: درآمدهای مالیاتی به تفکیک اجزا در سالهای ۱۳۹۵ الی ۱۳۹۷ (نه ماهه/تریلیون ریال)

شرح	نه ماهه سال ۹۵	نه ماهه سال ۹۶	نه ماهه سال ۹۷	رشد ۹۷ به ۹۶	سهم ۹۷	مصوب ۱۳۹۷	مصوبه نه ماهه	درصد تحقق
مالیات اشخاص حقوقی	۲۲۲.۳	۲۰۵.۴	۲۰۸.۹	۱.۷٪	۲۷.۱٪	۴۰۶.۳	۳۰۷.۲	۶۸٪
مالیات بر درآمد	۱۰۶.۹	۱۱۱.۴	۱۳۱.۲	۱۷.۸٪	۱۷.۰٪	۱۹۴.۰	۱۴۶.۷	۸۹٪
مالیات بر ثروت	۱۸.۹	۱۹.۵	۲۶.۴	۳۵.۴٪	۳.۴٪	۳۴.۹	۲۶.۴	۱۰۰٪
مالیات مستقیم	۳۴۸.۱	۳۳۶.۳	۳۶۶.۵	۹.۰٪	۴۷.۵٪	۶۳۵.۲	۴۸۰.۳	۷۶٪
مالیات بر واردات	۷۵.۵	۸۷.۲	۹۹.۴	۱۴.۰٪	۱۲.۹٪	۲۹۲.۱	۲۲۰.۹	۴۵٪

۷۹٪	۲۴۲.۷	۳۲۰.۹	۲۴.۹٪	۱۷.۷٪	۱۹۱.۸	۱۶۳	۱۴۵.۳	ارزش افزوده	کالا و خدمات
۸۷٪	۱۳۰.۵	۱۷۲.۶	۱۴.۷٪	۱۶.۶٪	۱۱۳.۵	۹۷.۳	۸۶.۱	سایر مالیات کالا و خدمات	
۶۸٪	۵۹۴.۰	۷۸۵.۶	۵۲.۵٪	۱۶.۵٪	۴۰۴.۷	۳۴۷.۵	۳۰۶.۹	مالیات غیرمستقیم	
۷۲٪	۱,۰۷۴.۴	۱,۴۲۰.۸	۱۰۰.۰٪	۱۲.۸٪	۷۷۱.۲	۶۸۳.۸	۶۵۵	کل	

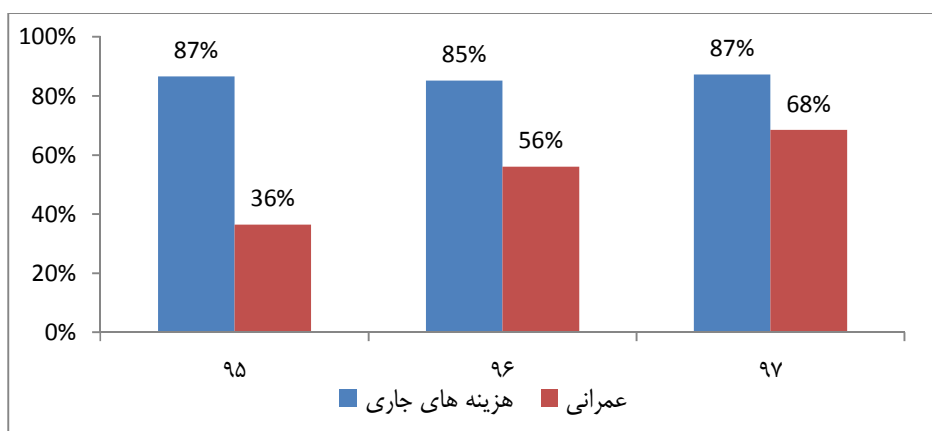
منبع: بانک مرکزی به نقل از وزارت امور اقتصادی و دارایی.

هزینه‌ها

رقم کل هزینه‌های دولت در نه ماه نخست سال ۱۳۹۷ به ۲۳۵۷.۲ تریلیون ریال رسید که ۸۲.۳ درصد آن را هزینه‌های جاری ("اعتبارات هزینه‌ای") و حدود ۴.۱ درصد آن را تنخواه گردان‌ها و مابقی آن در حدود ۱۳.۶ درصد را هزینه‌های عمرانی تشکیل داده است. هزینه‌های جاری دولت طی دوره مذکور به ۱۹۳۹.۸ تریلیون ریال رسید که در مقایسه با دوره مشابه سال گذشته ۱۹ درصد افزایش یافت و در مقایسه با هدف بودجه ۸۷ درصد تحقق نشان می‌دهد. هزینه‌های عمرانی نیز به رقم ۳۲۱ تریلیون ریال رسید که ۶۸ درصد بودجه مصوب می‌باشد و نسبت به مدت مشابه سال قبل ۶ درصد افزایش یافته است.

درصد تحقق هزینه‌های دولت طی سه سال اخیر در نمودار زیر آمده است. بر این اساس، طی مدت مذکور بین ۸۵ تا ۸۷ درصد رقم هزینه‌های جاری مصوب در بودجه تحقق یافته است؛ در حالی که روند نسبت تحقق هزینه‌های عمرانی در طول دوره مذکور صعودی بوده و از ۳۶٪ به ۶۸٪ افزایش یافته است.

نمودار شماره ۳: درصد تحقق هزینه‌های جاری و عمرانی نسبت به بودجه مصوب طی سه سال اخیر (نه ماهه)

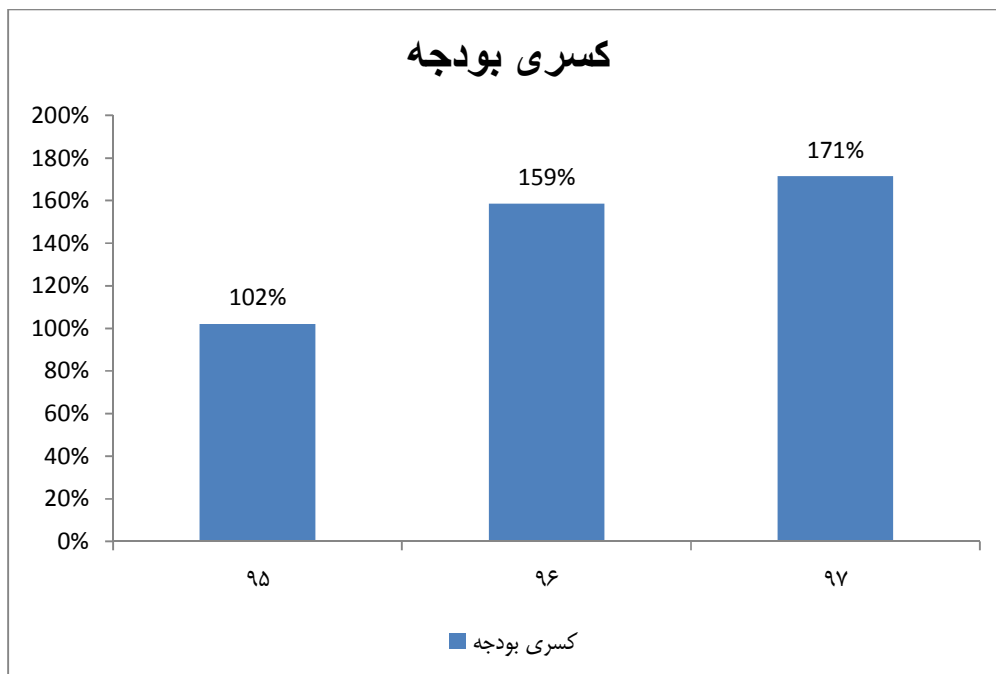

کسری بودجه

همان گونه که در ابتدای این بخش عنوان گردید، کسری بودجه دولت در نه ماهه نخست سال ۱۳۹۷، حدود ۴۵۱.۱ تریلیون ریال بوده است که حدود ۱۷۱ درصد رقم مصوب کسری بودجه (علمیاتی و سرمایه ای) است و نسبت به سال گذشته، ۱۷ درصد افزایش نشان می‌دهد که نسبت به دوره‌های مشابه سال قبل عملکرد مناسبی نمی‌باشد.

نمودار شماره ۴: مقایسه کسری بودجه محقق شده نسبت به رقم مصوب آن طی سه سال اخیر (نه ماهه)

به هر حال در اهمیت اثر تورمی این کسر بودجه تردیدی نیست، ولی نحوه تأمین مالی آن نقش تعیین‌کننده‌ای در ارزیابی آثار اقتصادی آن دارد. برای دوره مورد بررسی، آماری در خصوص نحوه تأمین کسری بودجه در سال ۱۳۹۷ آمار دیگری منتشر نشده است و بنابراین علی‌رغم اهمیت این موضوع، نمی‌توان در خصوص پیامدهای آن اظهار نظر جدی نمود.

بخش خارجی

صادرات

بر اساس نتایج حاصل از آمار مقدماتی گمرک، ارزش صادرات قطعی کالاهای غیرنفتی (به استثنای نفت خام، نفت کوره و نفت سفید و همچنین بدون احتساب صادرات از محل تجارت چمدانی) در سال ۱۳۹۷، با حدود ۵.۷ درصد کاهش نسبت به سال قبل، به حدود ۴۴.۳ میلیارد دلار رسید. بررسی ترکیب کالاهای صادراتی نشان می‌دهد، ارزش صادرات تفکیکی تمام زیرگروه‌های اصلی «محصولات پتروشیمی»، «میعانات گازی» و «سایر کالاها» در سال ۹۷ نسبت به سال ۹۶ به ترتیب حدود ۲.۳ درصد، ۳۰.۱ درصد و ۰.۰۸ درصد کاهش یافته است.

جدول شماره ۲۱: ارزش صادرات قطعی کالاهای غیرنفتی (میلیون دلار)

درصد تغییرات	سال ۹۶		سال ۹۷		نوع کالا صادراتی
	سهام	ارزش (میلیون دلار)	سهام	ارزش (میلیون دلار)	
٪-۲.۳	٪۳۰.۸	۱۴۴۸۶	٪۳۱.۹	۱۴۱۵۰	پتروشیمی
٪-۳۰.۱	٪۱۵	۷۰۶۳	٪۱۱.۲	۴۹۳۵	میعانات گازی
٪-۰.۰۸	٪۵۴.۲	۲۵۴۳۳	٪۵۶.۹	۲۵۲۲۵	سایر کالاها
٪-۵.۷	٪۱۰۰	۴۶۹۸۲	٪۱۰۰	۴۴۳۱۰	جمع صادرات

واردات

ارزش کل واردات در سال ۱۳۹۷، به حدود ۴۲.۶ میلیارد دلار رسید که نسبت به سال قبل، حدود ۲۱.۷ درصد کاهش داشته است. متوسط قیمت هر تن کالای وارداتی ۱۳۳۰ دلار بوده که نسبت به سال ۱۳۹۶ در حدود ۵ درصد در ارزش دلاری کاهش داشته است. این کاهش قابل توجه واردات که بخشی از آن ناشی از کاهش واردات کالاهای واسطه ای و سرمایه ای به دلیل مشکلات ارزی است، وضعیت تولید و عرضه بنگاه های کشور را با دشواری مواجه خواهد ساخت و مسلماً این کاهش عرضه بر روی قیمت کالاها و خدمات مصرفی و نرخ تورم اثر به سزایی خواهد داشت.

تراز بازرگانی

بدین ترتیب تراز بازرگانی خارجی ایران (با احتساب میعانات گازی) در سال ۱۳۹۷ حدود ۱.۷ میلیارد دلار مثبت و دارای مازاد بوده است. شایان ذکر است که این مازاد به دلیل بهبود عملکرد صادرات نبوده است، بلکه به دلیل مشکلات ایجاد شده بعد از خروج آمریکا از برجام، واردات کاهش چشمگیری داشته است.

شرکای تجاری

بر اساس جداول ذیل سهم ده کشور عمده صادراتی و وارداتی در سالهای ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷ آورده شده است .

جدول شماره ۲۲: کشورهای عمده مقصد صادرات طی سالهای ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷

رتبه	کشور مقصد	دوازده ماهه سال ۱۳۹۷		دوازده ماهه سال ۱۳۹۶		در صد تغییرات
		ارزش (میلیون دلار)	سهم ارزش دلاری	ارزش (دلار)	سهم ارزش دلاری	
۱	چین	۹۲۱۸	۲۰.۸	۹۰۱۲	۱۹.۲	۲.۳
۲	عراق	۸۹۶۱	۲۲.۲	۶۵۵۵	۱۴	۳۶.۷
۳	امارات متحده عربی	۵۹۵۵	۱۳.۵	۶۷۷۱	۱۴.۴	-۱۲.۱
۴	افغانستان	۲۹۲۷	۶.۶	۲۷۸۵	۵.۹	۵.۱
۵	جمهوری کره	۲۵۶۸	۵.۸	۴۳۸۶	۹.۳	-۴۱.۵
۶	سایر کشورها	۱۴۶۸۱	۳۳.۱	۱۷۴۷۲	۳۷.۲	-۱۶
	جمع کل	۴۴۳۱۰	۱۰۰	۴۶۹۸۲	۱۰۰	-۵.۷

بر این اساس کشورهای چین، عراق و امارات چه در سال ۱۳۹۶ و چه در سال ۱۳۹۷ رتبه‌های اول تا سوم را در صادرات کشور به خود اختصاص داده‌اند. این درحالیست که صادرات ایران به چین پس از آغاز تحریم‌ها تغییرات چندانی نداشته و کماکان در رتبه نخست قرار دارد اما جایگاه عراق ارتقا یافته و امارات متحده عربی به دنبال تحریم‌ها واردات خود از ایران را کاهش داده است. ارزش دلاری صادرات ایران به عراق در سال ۹۷ نسبت به سال ۹۶، نزدیک به ۳۷٪ افزایش یافته است. لذا به نظر می‌رسد که عراق در حال منتفع شدن از وضعیت جدید پس از تحریم‌ها است، و اگر همین روند ادامه پیدا کند، باید به دنبال برقراری روابط کارگزاری با بانک‌های عراق باشیم تا سهم درآمدهای ارزی خود را از این تغییرات به دست آوریم. در زمینه واردات نیز در سال ۱۳۹۶ به مانند صادرات، کشورهای چین و امارات رتبه‌های نخست را در اختیار دارند و پس از این دو کشور، کشورهای ترکیه، هند و آلمان قرار دارند.

جدول شماره ۲۳: کشورهای عمده مبدا واردات طی سالهای ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷

رتبه	کشور طرف معامله	دوازده ماهه سال ۱۳۹۷		دوازده ماهه سال ۱۳۹۶		در صد تغییرات
		ارزش (میلیون دلار)	سهم ارزش دلاری	ارزش (میلیون دلار)	سهم ارزش دلاری	
۱	چین	۱۰۳۱۵	۲۴.۲	۱۳۲۳۶	۲۴.۳	-۲۲.۱
۲	امارات متحده عربی	۶۵۶۷	۱۵.۴	۱۰۰۵۹	۱۸.۵	-۳۴.۷
۳	ترکیه	۲۳۱۷	۶.۲	۳۲۲۲	۵.۹	-۱۸.۸
۴	هند	۲۵۹۵	۶.۱	۲۲۵۸	۴.۱	۱۴.۹
۵	آلمان	۲۴۷۲	۵.۸	۳۰۹۴	۵.۷	-۲۰.۱
۶	سایر کشورها	۱۸۰۴۶	۴۲.۳	۲۲۵۹۰	۴۱.۵	-۲۰.۱
	جمع کل	۴۲۶۱۲	۱۰۰	۵۴۴۵۹	۱۰۰	-۲۱.۷

تراز پرداخت ها

جدول تراز پرداخت ها، مبادلات اقتصادی یک کشور با جهان اطراف در یک دوره زمانی معین را نشان می دهد. بنابراین تراز پرداخت ها تمامی مبادلات انجام شده بر روی کالاها، خدمات، درآمد، انتقالات (مانند کمک های بلاعوض) و معاملات سرمایه ای و مالی را در بر می گیرد.

در حساب های ملی، تراز پرداخت ها حسابی است که جریان وجوه در مرزهای کشور را نشان می دهد و در حال حاضر شامل سرفصل های تراز حساب جاری، خالص حساب سرمایه، تغییرات نرخ ارز، از قلم افتادگی و اشتباهات آماری و تراز کل (تغییر در ذخایر بین المللی) می باشد. در بین این اجزا، حساب جاری کلیه مبادلات مربوط به معاملات کالا، خدمات، انتقالات و حساب درآمد (پرداخت نیروی کار، درآمدهای حاصل از سود سرمایه و سهام و بهره) را در بر می گیرد.

این در حالی است که جزء دوم تراز پرداخت ها یعنی حساب سرمایه، پوشش دهنده کلیه معاملاتی است که منجر به تغییر مالکیت در دارایی ها و بدهی های مالی خارجی یک اقتصاد می شوند. خالص تغییرات بدهی های بلندمدت و میان مدت خارجی کشور از قبیل وام بانک جهانی، پیش فروش نفت، اوراق قرضه و تامین مالی قراردادهای بیع متقابل و نیز ارقام سرمایه گذاری مستقیم خارجی در سرزمین اصلی و مناطق آزاد در حساب سرمایه بلندمدت ثبت می شود. همچنین خالص تغییرات حساب کوتاه مدت مشتمل بر فعالیت های بخش های دولتی و بانکهاست. مبادلات ارزی دولت در قالب عملیات کارگزاری در حساب های بانک ها و بانک مرکزی انعکاس می یابد که به همراه مانده تغییرات حساب های تهاتر در سرفصل کوتاه مدت منعکس می شوند. در خصوص بانک ها نیز تغییرات مانده دارایی و بدهی های ارزی (اعم از حساب های کارگزاری

و عملیات مالی خود بانکها) در این بخش ثبت شده که مهم‌ترین اقلام آن اعتبارات اسنادی و تغییرات حساب‌های دارایی بانکها هستند.

موازنه پرداخت‌های کشور در بهار سال ۱۳۹۷ حدود ۳.۹ میلیارد دلار مثبت بود. این نسبت در پایان بهار سال ۱۳۹۶ در حدود ۱.۶ میلیارد دلار منفی بوده است. درآمد حاصل از صادرات نفت طی این مدت، ۴۸.۱ درصد افزایش یافت و از ۱۴.۲ میلیارد دلار در بهار سال ۱۳۹۶ به حدود ۲۱ میلیارد دلار در بهار سال ۱۳۹۷ رسید. درآمد حاصل از صادرات غیرنفتی نیز در این دوره با افزایش ۱۶.۵ درصدی روبرو شد و از حدود ۷.۲ میلیارد دلار به حدود ۸.۴ میلیارد دلار افزایش یافت. واردات نیز طی این مدت با ۰.۴ درصد افزایش، از ۱۶.۳ میلیارد دلار در بهار سال ۱۳۹۶ به ۱۶.۴ میلیارد دلار در بهار سال ۱۳۹۷ رسیده است. از جمله عوامل تاثیرگذار بر افزایش صادرات غیر نفتی عبارتند از: ۱- افزایش قیمت جهانی فلزات اساسی و محصولات پتروشیمی در سه ماهه نخست سال، ۲- افزایش قابل توجه نرخ ارز، ۳- معافیت صادرکنندگان کالا به کشور-های عراق و افغانستان از بازگرداندن ارز حاصل از صادرات. از طرف واردات نیز بررسی واردات و همچنین واردات واسطه‌ای نسبت به دور قبلی تحریم‌ها بیانگر کاهش شدیدتر آن در سه ماهه نخست سال ۱۳۹۷ نسبت به سه ماهه مشابه سال ۱۳۹۱ می‌باشد که بخشی از آن را می‌توان ناشی از مشکلات مربوط به تخصیص ارز و تعدد بخشنامه‌های مربوطه در این زمینه و بالاتکلیفی تجار دانست. لذا با توجه به سهم بالای کالاهای واسطه‌ای در واردات کشور، این کاهش می‌تواند تاثیر منفی بر تولید کشور در دوره‌های بعد داشته باشد. در نتیجه این آمار، طی دوره مورد بررسی، حساب جاری از ۳.۷ میلیارد دلار در بهار سال ۱۳۹۶ با ۱۹۷.۱ درصد افزایش به حدود ۱۱.۰۶ میلیارد دلار، در مدت مشابه سال ۱۳۹۷ رسید.

بررسی جزء خالص حساب سرمایه نیز نشان می‌دهد که این رقم نسبت مدت مشابه سال گذشته خود حدوداً چهار برابر شده است اما نسبت به زمستان سال ۱۳۹۶ کاهش قابل ملاحظه‌ای را تجربه کرده است. در این خصوص می‌توان گفت خروج سرمایه یک پدیده اقتصادی-اجتماعی است که عواملی نظیر نبود چشم‌انداز مناسب در وضعیت سیاسی و اقتصادی، خلأهای موجود در سیاست عمومی کشور در حمایت از سرمایه، موانع کسب و کار و دشوار بودن فعالیت‌های اقتصادی، ریسک بالای سرمایه‌گذاری، تمایل به زندگی خارج از مرزهای کشور و اخذ اقامت در کشورهای خارجی در آن دخیل است. از طرفی مهم‌ترین مصادیق خروج سرمایه از کشور مواردی نظیر سرمایه‌گذاری و خرید دارایی‌ها در خارج از کشور، مانند خرید

مسکن، سرمایه‌گذاری در قالب احداث شرکت یا خرید دارایی مالی (اوراق بهادار، سپرده بانکی یا رمز ارزها) است. همچنین مهم‌ترین ساز و کار خروج سرمایه، استفاده از ارز حاصل از صادرات غیر نفتی است. همچنین بررسی‌ها نشان می‌دهد در برخی مواقع صادرکننده ارز حاصل از صادرات غیرنفتی را به چرخه اقتصادی باز نمی‌گرداند. این در حالی است که بخش قابل توجهی از این صادرات با منابع ارزان قیمت طبیعی صورت گرفته و به دلیل غیر واقعی بودن منابع اولیه صادرات این کالاها به صرفه بوده است، اما در مقابل به دلیل نبود مشوق‌های لازم این ارز به کشور بازگردانده نمی‌شود. از سوی دیگر، پایین نگه داشتن نرخ ارز در قیمت غیرتعادلی نیز باعث شده که انگیزه خروج سرمایه به خصوص در ماه‌های اخیر افزایش یابد؛ زیرا در این قیمت‌ها، صادرکننده تمایلی برای ورود منابع حاصل از صادرات غیرنفتی به داخل کشور ندارد و در نتیجه این رفتار، انگیزه خروج سرمایه از کشور را افزایش می‌دهد.

جدول شماره ۲۴: موازنه پرداخت‌ها (میلیارد دلار)

درصد تغییرات	سه ماهه		عملکرد سال				شرح/عنوان
	۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	
	۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	
۳۷.۵	۲۹.۳	۲۱.۳	۹۸.۱	۸۴	۶۴.۶	۸۹	صادرات
۴۸.۱	۲۱	۱۴.۲	۶۵.۸	۵۵.۸	۳۳.۶	۵۵.۳	صادرات نفتی
۱۶.۵	۸.۴	۷.۲	۳۲.۳	۲۸.۲	۳۱	۳۳.۶	صادرات غیرنفتی
۰.۴	۱۶.۴	۱۶.۳	۷۵.۵	۶۳.۱	۵۲.۴	۷۰.۹	واردات
۱۵۶.۶	۱۳	۵.۰۶	۲۲.۶	۲۰.۸	۱۲.۲	۱۸.۱	تراز تجاری
۴۶.۱	-۱.۹	-۱.۳	-۶.۸	-۴.۴	-۳.۲	-۴.۵	خالص حساب خدمات و درآمد و انتقالات
۱۹۷.۱	۱۱.۱	۳.۷	۱۵.۸	۱۶.۴	۹	۱۳.۶	حساب جاری
۲۹۳.۲	-۵.۳	-۱.۳	-۱۹.۳	-۱۸.۳	-۲.۵	۰.۶	خالص حساب سرمایه
-۵۳	-۱.۹	-۴	-۴.۶	-۵.۸	-۴.۳	-۵.۶	اشتباهات و از قلم افتادگی
-	۳.۹	-۱.۶	-۸.۱	-۷.۷	۲.۲	۸.۶	موازنه کل (تغییر در ذخایر)

منبع: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران